

2024-2028 жылдарға арналған Батыс Қазақстан облысы Қаратөбе ауданы бойынша коммуналдық қалдықтарды басқару бағдарламасын бекіту туралы

Батыс Қазақстан облысы Қаратөбе аудандық мәслихатының 2024 жылғы 27 қыркүйектегі № 18-6 шешімі

Қазақстан Республикасы Экологиялық кодексінің 365 бабы 3-тармағының 1) тармақшасына, "Қазақстан Республикасындағы жергілікті мемлекеттік басқару және өзін-өзі басқару туралы" Қазақстан Республикасы Заңының 6 бабы 1-тармағының 15) тармақшасына, "Коммуналдық қалдықтарды басқару жөніндегі бағдарламаны әзірлеу жөніндегі атқарушы органдарға әдістемелік ұсынымдарды бекіту туралы" Қазақстан Республикасы экология, геология және табиғи ресурстар министрінің 2023 жылғы 18 мамырдағы № 154-ө бұйрығына сәйкес Қаратөбе аудандық мәслихаты ШЕШІМ ҚАБЫЛДАДЫ:

1. 2024-2028 жылдарға арналған Батыс Қазақстан облысы Қаратөбе ауданы бойынша коммуналдық қалдықтарды басқару бағдарламасы осы шешімнің қосымшасына сәйкес бекітілсін.

2. Осы шешім оның алғашқы ресми жарияланған күнінен кейін күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі.

Мәслихат төрағасы

Н.Мендешов
Қаратөбе аудандық мәслихатының
2024 жылғы 27 қыркүйектегі № 18-6
шешіміне қосымша

2024-2028 жылдарға арналған Батыс Қазақстан облысы Қаратөбе ауданында коммуналдық қалдықтарды басқару БАҒДАРЛАМАСЫ

МАЗМҰНЫ

1	Бағдарлама төл құжаты
2	Кіріспе
3	Аймақтағы коммуналдық қалдықтарды басқарудың қазіргі жағдайы туралы, қатты тұрмыстық қалдықтардың түзілу көлемін есептеу және негіздеу
4	Ауданда қалдықтарды кәдеге жаратуды басқаруға қойылатын талаптар және ҚТҚ морфологиялық құрамы
5	Шетелдік тәжірибеге шолу
6	Бағдарламаның негізгі бағыттары, мақсаттары мен міндеттеріне қол жеткізу жолдары, тиісті шаралар
7	2028 жылға дейінгі бағдарламаны іске асыру жөніндегі іс-шаралар жоспары

8	Халықпен өзара іс-қимыл және коммуникация шаралары
9	Сатыпалу құқығынсыз қатты тұрмыстық қалдықтарды сенімгерлік басқаруға қабылда уполгонын беру жоспарының сипаттамасы
10	Қажетті ресурстар
11	Қосымша

1.Бағдарлама төлқұжаты

Бағдарламаның атауы	-2024-2028 жылдарға арналған Қаратөбе облысы Қаратөбе ауданында коммуналдық қалдықтарды басқару бағдарламасы
Бағдарламаны әзірлеудің себептері	-Қазақстан Республикасының 2021 жылдың 2 қаңтардағы Экологиялық кодексінің 355 бабы
Бағдарламаны іске асыру мерзімі	-2024 – 2028 жылдар
Жауапты орындаушы	-"Қаратөбе ауданының тұрғын үй-коммуналдық шаруашылығы, жолаушылар көлігі және автомобиль жолдары бөлімі" ММ
Бағдарлама мақсаттары	<p>-Тұрмыстық қатты қалдықтарды қоса алғанда, өндірістік және тұтыну қалдықтарынан қоршаған ортаның ластануын азайтуды қамтамасыз ететін қалдықтарды басқарудың тиімді өңірлік жүйесін құру; қалдықтардың түзілуін болдырмау және азайту, оларды қайталама шаруашылық айналымға тарту</p> <p>-тұрмыстық қатты қалдықтарды қоса алғанда, қалдықтарды басқару саласында тиімді басқару тетіктерін құру;</p> <p>-қалдықтарды экологиялық қауіпсіз қайта өңдеу, кәдеге жарату және кәдеге жарату инфрақұрылымын құру және дамыту;</p> <p>-қалдықтарды қайта өңдеу және кәдеге жарату көлемін ұлғайту;</p> <p>-қалдықтарды сақтау және орналастыру кезінде экологиялық қауіпсіздікті қамтамасыз ету және қалдықтарды орналастыру объектілері орналасқан аумақтарды пайдалану аяқталғаннан кейін немесе экологиялық және санитарлық-эпидемиологиялық заңнаманың талаптарына сәйкес келмейтін аумақтарды экологиялық қалпына келтіру жөніндегі жұмыстарды жүргізу;</p> <p>-өңдеу, кәдеге жарату және қалдықтарды кәдеге жарату үшін салаға инвесторларды тарту үшін жағдай жасау;</p> <p>-қалдықтарды басқару саласында халықтың экологиялық мәдениетін қалыптастыру</p>
	-1) Қаратөбе ауданының қалдықтарын кешенді басқару үшін ұйымдық-құқықтық және экономикалық негіздерді қалыптастыру;

<p>Бағдарламаның негізгі іс-шаралары</p>	<ul style="list-style-type: none"> -2) қауіпті қалдықтарды қоса алғанда, қалдықтардың әртүрлі түрлерін жинау және тасымалдау жүйесін жаңғырту және жетілдіру; -3) инфрақұрылым объектілерін ұйымдастырумен қалдықтарды бөлек жинауды енгізу -4) 2028 жылы ҚТҚ өңдеу тереңдігін 10% - ға дейін қамтамасыз ету; -5) ҚТҚ бөлек жинау саласындағы халықты экологиялық ағарту -6) өңірлік операторларды конкурстық іріктеуді жүргізу; -қатты коммуналдық қалдықтармен жұмыс істеу объектілерін салу және реконструкциялау; -қалдықтарды көму көлемін азайту; - та б и ғ а т қ о р ғ а у ж әне санитариялық-эпидемиологиялық заңнаманың талаптарына сәйкес келмейтін қатты коммуналдық қалдықтарды орналастыру объектілерін пайдаланудан шығару және рекультивациялау; -қалдықтармен жұмыс істеу саласындағы инвестициялық жобаларға мемлекеттік қолдау көрсету, қалдықтармен жұмыс істеу жүйесінің объектілерін салу және (немесе) реконструкциялау мақсатында шарттар (келісімдер) жасасу; -7) аудан тұрғындары арасында экологиялық акциялар мен іс-шараларды ұйымдастыру және өткізу;
<p>Бағдарламаны іске асырудың күтілетін түпкілікті нәтижелері</p>	<ul style="list-style-type: none"> -1) халықты қалдықтарды жинау және тасымалдау жөніндегі қызметтермен қамту -100%; -2) қатты тұрмыстық қалдықтардың пайда болуына оларды кәдеге жарату үлесі - 2025 жыл – 6% -2028 жыл-10%; -3) халықтан қайталама ресурстарды қабылдау пункттерінің санын ұлғайту: 2025 жыл – 15 бірлік; 2030 жыл - 50 бірлік. -4) қатты коммуналдық қалдықтардың жалпы көлеміндегі өңделген қатты коммуналдық қалдықтардың үлесі-2024 жылдан бастап 50% ; -5) қатты коммуналдық қалдықтардың жалпы көлеміндегі кәдеге жаратылған қатты коммуналдық қалдықтардың үлесі – 2024 жылдан бастап 12% ; -6) қатты коммуналдық қалдықтарды орналастыруға (көмуге) жіберілетін қатты коммуналдық қалдықтардың үлесі – 2024 жылдан бастап 88% ; -7) халықты жоспарлы-тұрақты тазарту жүйесімен қамту пайызы-2025 жылдан бастап 70% ; -8) қалдықтарды рұқсатсыз орналастырудың анықталған орындарының жалпы санындағы қалдықтарды рұқсатсыз орналастырудың жойылған орындарының үлесі-2024 жылдан бастап 100% ;

	-9) қалдықтармен жұмыс істеу саласындағы ақпаратқа қолжетімділігі бар азаматтардың үлесі – 100%
Бағдарламаның іске асырылуын бақылауды ұйымдастыру	-Бағдарлама іс-шараларының орындалуын бақылауды Бағдарламаның жауапты орындаушысы жүзеге асырады
Бағдарламаны қаржыландыру көздері көлемі	-РБ -Жергілікті бюджет -Жеке инвестициялар -Жасыл даму бағдарламасы

2. КІРІСПЕ

Қалдықтарды басқару бағдарламасы-кәсіпорындағы қалдықтарды жинау, сақтау, тасымалдау, кәдеге жарату және қайта өңдеу жүйесінің ағымдағы жағдайы туралы ақпаратты ұсынатын, сондай-ақ осы жүйені жетілдіру бойынша мақсаттарды, міндеттер мен көрсеткіштерді және оларға қол жеткізу жөніндегі іс-шараларды белгілейтін маңызды бағдарламалық құжат.

Қалдықтарды басқару – өндірістік және тұтыну қалдықтарын басқару жөніндегі іс-шараларды жоспарлау, енгізу, бақылау және талдау қызметі.

Қазақстан Республикасының 02.01.2021 жылғы Экологиялық кодексінің 335-бабына сәйкес I және (немесе) II санаттағы объектілердің операторлары, сондай-ақ қалдықтарды сұрыптау, өңдеу жөніндегі, оның ішінде залалсыздандыру, қалпына келтіру және (немесе) жою жөніндегі операцияларды жүзеге асыратын тұлғалар қоршаған ортаны қорғау саласындағы уәкілетті орган бекіткен қағидаларға сәйкес қалдықтарды басқару бағдарламасын әзірлеуге міндетті.

Бағдарлама шығарындыларға рұқсаттың берілген мерзіміне әзірленуде және оның ажырамас бөлігі болып табылады (он жылдан аспайтын (2028 жылға дейін), кез келген өзгерістер мен толықтырулар енгізілген жағдайда мүмкін болатын түзетулер.

Бағдарламаны әзірлеу өндіріс пен тұтыну үлгілеріне оң өзгерістер енгізу үшін:

1. Өндірістік процестерді, оның ішінде қалдығы аз технологияларды енгізу есебінен жетілдіру;

2. Қалдықтарды қайта пайдалану немесе оларды пайдалануға мүдделі жеке және заңды тұлғаларға беру;

3. Ең жақсы қолжетімді технологияларды немесе басқа ақылға қонымды әдістерді пайдалана отырып, қалдықтарды өңдеу, қайта өңдеу немесе кәдеге жарату;

4. Бекітілген рекультивациялық жобаларға сәйкес қалдықалаңдарын рекультивациялау арқылы экономикалық немесе басқа тетіктерді пайдалана отырып, қалдықтарды азайтудың жедел саясатын әзірлеу мақсатында қалдықтардың көлемі мен құрамында болып жатқан өзгерістерді бағалау рәсімдерінің иімділігін арттыруға бағытталған.

ҚББ келесі нормативтік құжаттарға сәйкес орындалды:

1. Қазақстан Республикасының 2021 жылғы 2 қаңтардағы № 400-VI Экология кодексі;

2. Қазақстан Республикасының 2003 жылғы 20 маусымдағы № 442 Жер кодексі;

3. Қазақстан Республикасының 2003 жылғы 9 шілдедегі № 481 Су кодексі;

4. Қазақстан Республикасы Экология, геология және табиғи ресурстар министрінің м.а. 2021 жылғы 9 тамыздағы № 318 "Қалдықтарды басқару бағдарламасын әзірлеу қағидаларын бекіту туралы" бұйрығы;

5. Қазақстан Республикасы Экология, геология және табиғи ресурстар министрінің 2021 жылғы 30 шілдедегі № 280 "Экологиялық бағалауды ұйымдастыру және өткізу жөніндегі нұсқаулықты бекіту туралы" бұйрығы;

6. Қазақстан Республикасы Экология, геология және табиғи ресурстар министрінің м.а. 2021 жылғы 6 тамыздағы № 314 "Қалдықтар сыныптауышын бекіту туралы" бұйрығы;

7. Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің м.а. 2020 жылғы 25 желтоқсандағы № ҚР ДСМ-331/2020 "Өндіріс және тұтыну қалдықтарын жинауға, пайдалануға, қолдануға, залалсыздандыруға, тасымалдауға, сақтауға және көмуге қойылатын санитариялық-эпидемиологиялық талаптар" санитариялық қағидаларын бекіту туралы" бұйрығы;

8. Қазақстан Республикасы Экология және биоресурстар министрлігінің 1997 жылдың 29 тамызындағы РНҚ 03.3.0.4.01.-96. "Қоршаған орта компоненттерінің өндіріс және тұтыну қалдықтарының уытты заттарымен ластану деңгейін анықтау жөніндегі әдістемелік нұсқаулық".

Бұл бағдарлама келесі тапсырмаларды орындауға арналған:

- қалдықтарды басқару жүйесін жетілдіру;
  - экологиялық саясатты іске асырудың ұйымдастырушылық схемалары мен рәсімдерін әзірлеу
  - басқару бағдарламасының нысаналы көрсеткіштеріне қол жеткізу мақсатында компаниялар
    - белгіленген мерзімге қалдықтармен;
    - қамтамасыз ету үшін бақылау, мониторинг, талдау және түзету әрекеттері
    - компанияның экологиялық саясатының белгіленген талаптарына сәйкестігі онда міндеттер мен мақсаттар бар;
    - қалдықтармен жұмыс істеу саласында персоналды оқыту жүйесін ұйымдастыру.
- Осы БҚ иерархия қағидатына сәйкес әзірленді (335-баптың 3-тармағы Экологиялық кодекс), оған сәйкес қалдықтарды өндірушілер мен иелері
  - қалдықтардың пайда болуын болдырмау және басқару бойынша келесі шаралар қолданылады
    - пайда болған қалдықтар:
    - 1. қалдықтардың пайда болуын болдырмау;

- 2. қалдықтарды қайта пайдалануға дайындау;
- 3. қалдықтарды қайта өңдеу;
- 4. Қалдықтарды кәдеге жарату;
- 5. Қалдықтарды жою.

3. АЙМАҚТАҒЫ КОММУНАЛДЫҚ ҚАЛДЫҚТАРДЫ БАСҚАРУДЫҢ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ ТУРАЛЫ, ҚАТТЫ ТҰРМЫСТЫҚ ҚАЛДЫҚТАРДЫҢ ТҮЗІЛУ КӨЛЕМІН ЕСЕПТЕУ ЖӘНЕ НЕГІЗДЕУ

2024 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша аудан халқы 14203 адамды құрады, халық ауылдарда тұрады.

Қаратөбе аудандық мәслихатының 2022 жылғы 29 қарашадағы №23-1 қаулысына сәйкес жылына 1 тұрғынның коммуналдық қалдықтарының түзілу және жинақталу нормалары 1,1 текше метр (абаттандырылмаған үй иесі) және 1,1 (абаттандырылған үй иесі) бекітілді.

Жыл сайын Қаратөбе ауданында халық санынан 15 620 мың текше метрден астам тұтыну және өндіріс қалдықтары түзіледі.

Ауыл округі	халық саны	Тұрғындардың ҚТҚ көлемі норма бойынша, текше м. (12 айда)
1. Қаратөбе ауылдық округі	6 457	7 103
2. Аққозы ауылдық округі	752	827
3. Егіндікөл ауылдық округі	845	930
4. Жусандой ауылдық округі	1 047	1 152
5. Қаракөл ауылдық округі	779	857
6. Қоскөл ауылдық округі	844	928
7. Саралжын ауылдық округі	1 459	1 605
8. Сулыкөл ауылдық округі	2 021	2 223
Барлығы	14 204	15 624

Қазіргі уақытта Қаратөбе ауданында қалдықтардың пайда болуының "көзінен" ҚТҚ-ны бөлек жинау жүйелі деңгейде жолға қойылмаған, сондықтан бүкіл ел бойынша қалдықтарды көзден бөлу, қалдықтарды бөлек шығару, қайта өңделген материалдарды өңдеу және сату жүйелеріне кешенді экономикалық бағалау жүргізу қиын.

Қаратөбе ауданының аумағында барлық қалдықтар көму үшін қоқыс үйінділеріне шығарылады, бұл ретте бүгінгі күні Қаратөбе кентіндегі қолданыстағы полигоннан басқа, бірде-бір ҚТҚ үйіндісі санитариялық қағидалар талаптарына және көмудің экологиялық стандарттарына сәйкес келмейді.

Ауыл округі	Полигон алаңы, га
Қаратөбе ауылдық округі, Қаратөбе	4
Қаратөбе ауылдық округі, Шоптікөл	4
Аққозы ауылдық округі	1

Егіндікөл ауылдық округі	4
Жусандой ауылдық округі	4
Қаракөл ауылдық округі	4
Қоскөл ауылдық округі	2
Саралжын ауылдық округі	2
Сулықөл ауылдық округі	4
Барлығы	29

Елді мекендегі барлық дерлік полигондар жарамдылық мерзімін аяқтады, оларды қалпына келтіру, экономикалық тұрғыдан тиімді болған жағдайда қоқыс газын жинау, сондай-ақ жаңа аймақтық инженерлік полигондар салу қажет. Ауданда қоқысты қайта тиеу (сұрыптау) станциялары жұмыс істемейді, онда қайталама материалдық ресурстарды алу мақсатында қалдықтарды терең сұрыптауды, сондай-ақ "жасыл" энергия мен компост өндірумен соңғысын кәдеге жарату үшін биологиялық ыдырайтын фракцияны жүргізуге болады. Ақырында, қалдықтарды бөлек жинау және (немесе) ҚТҚ түзілу көздерінен сұрыптау жүйесі іс жүзінде дамымаған күйінде қалып отыр.

Қазақстандағы ҚТҚ білім берудің жалпы көлемінен ауылдық жерлерде ҚТҚ білім беру үлесі шамамен 30% - құрайды. Ауылдық жерлердегі қалдықтардың морфологиялық құрамы қалалық жерлерден ерекшеленеді. Онда органикалық қалдықтар және пластмассаның, орауыш материалдардың, қағаздың және картонның аз үлесі басым. Айта кету керек, ауылдық жерлерде қалдықтардың органикалық бөлігі әдетте полигонға немесе полигондарға орналастырылмайды. Органикалық қалдықтардың едәуір бөлігі жануарларға беріледі немесе үйде компост жасалады. Сонымен қатар, Ағашты және басқа материалдарды жылыту мақсатында жағуға болады. Бұл екі қызмет те пайда болған қалдықтардың құрамы мен көлеміне әсер етеді.

Ауылдық жерлерде қалдықтардың жинақталу нормалары туралы деректер жоқ. Халықаралық тәжірибеге сәйкес жылына бір адамға 150-ден 300 кг-ға дейінгі мөндер нақты болып табылады.

Полигон Қаратөбе ауылынан 3 шақырым жерде орналасқан және 4 гектар аумақты алып жатыр.

Полигон маңында қорықтар, сәулет ескерткіштері, санитарлық-профилактикалық мекемелер, демалыс аймақтары, жер үсті және жер асты суларының су жинағыштары, ауыл шаруашылығы алқаптары және басқа да табиғат қорғау объектілері жоқ.

ҚТҚ полигоны қатты тұрмыстық қалдықтар мен күл қожын қабылдауға және көмуге арналған.

Сараптамалық мәліметтерге сәйкес ҚТҚ морфологиялық құрамы орта есеппен келесідей:

- тамақ қалдықтары – 24%;
- қағаз және картон-16%;

полимерлер (пластик, пластмасса) -17%;
шыны-11%;
қара металдар - 10%;
түсті металдар-1%;
тоқыма-3%;
ағаш кесу - 4%;
қауіпті қалдықтар-1%;
сүйек, тері, резеңке – 2%;
басқа қалдықтары – 19%;

4.АУДАНДА ҚАЛДЫҚТАРДЫ КӘДЕГЕ ЖАРАТУДЫ БАСҚАРУҒА ҚОЙЫЛАТЫН ТАЛАПТАР ЖӘНЕ ҚТҚ МОРФОЛОГИЯЛЫҚ ҚҰРАМЫ

ҚТҚ полигоны қатты тұрмыстық қалдықтар мен күл қоқыс қабылдауға және көмуге арналған.

Полигон қатты тұрмыстық қалдықтарды оқшаулауға және залалсыздандыруға арналған арнайы құрылым болып табылады. Қалдықтарды жинауды ұйымдастыру және жұмыстарды жүргізу қоршаған ортаны қорғаудағы санитарлық сенімділікке және халық үшін эпидемиологиялық қауіпсіздікке кепілдік береді. Полигонда тығыздау, минералдану, газ шығару динамикасын ескере отырып, ҚТҚ статистикалық тұрақтылығы қамтамасыз етіледі.

Тығыздалған түрдегі қойманың биіктігі-10 м (жерден 2 м және жер астынан 8 м). Полигон орналасқан учаскеде жер асты сулары ашылмаған.

Полигондағы жұмыстарды ұйымдастыру полигонды пайдаланудың технологиялық схемасымен айқындалады. Технологиялық схема полигонның бас жоспары болып табылады, ол жыл мезгілдерін ескере отырып, жұмыстардың реттілігін, қатты тұрмыстық қалдықтарды сақтауға арналған алаңдарды орналастыруды және оқшаулағыш топырақты әзірлеуді анықтайды.

Полигондағы жұмыстарды жоспарлаудың негізгі құжаты пайдалану кестесі болып табылады, онда ай сайын: қалдықтар жиналатын карталардың № көрсетіле отырып, қабылданатын қалдықтардың саны, қалдықтарды оқшаулау үшін топырақ әзірлеу жоспарланады.

Полигонның негізгі құрылысы-тереңдігі 8 м болатын және полигон алаңының 95% - на дейін алып жатқан шұңқыр болып табылатын ҚТҚ сақтау учаскесі. Полигонның негізінде ластаушы заттарды полигоннан жер асты суларына сүзуге кедергі келтіретін тығыз сазды жастық бар.

Келесі қабат тығыздалған жұқа қабатқа салынып, жұмыс қабатының қалыңдығы 2 м-ге дейін артады.

Тығыздалған қалдықтардың жұмыс қабаты биіктігі кемінде 0,25 м аралық оқшаулағыш қабатпен жабылады, аралық оқшаулағыш қабат қоршаған табиғи ортаны

қалдықтардың, газдардың, иістердің жеңіл фракцияларының желмен таралуынан қорғауы тиіс. Аралық оқшаулау үшін күл қожы қолданылады.

Санитарлық талаптарды сақтау үшін ҚТҚ полигонға жеткізілгеннен кейін бір тәуліктен кешіктірмей (жылы мезгілде) оларды белгіленген алаңға қойып, топырақ қабатымен тығыздап, оқшаулау қажет. Қысқы уақытта оқшаулауды үш тәуліктен аспайтын аралықпен жүргізуге жол беріледі. Аралық оқшаулау үшін күл қожы қолданылады. Соңғы оқшаулау дренажды арық салу кезінде алынған топырақпен жүзеге асырылады.

Төгілетін ҚТҚ-ның 2 метрлік қабатының биіктігін бақылау үшін әр картада өлшеуіш баған-репер орнатылған. Толтыру қабатының берілген биіктігін сақтау полигон қалыңдығының жауын-шашынының біркелкілігін қамтамасыз етеді. Репер көмегімен қатты тұрмыстық қалдықтардың тығыздалу дәрежесі бақыланады.

Полигондағы ҚТҚ-ны жинау, тығыздау, оқшаулау бойынша барлық жұмыстар механикаландырылған түрде орындалады. Полигонға қалдықтар қоқыс таситын көліктерге түседі, оқшаулағыш материалды (күл қожы мен топырақ) жинау және қалыптастыру бульдозермен жүзеге асырылады. Пайдаланылған газдардан ҚТҚ тұтануын болдырмау үшін бульдозердің шығатын құбырына ұшқын сөндіргіш қойылады.

Бульдозер өрт сөндіргішпен жабдықталған. Полигонда қоқыс таситын көлікті үздіксіз түсіру ұйымдастырылады.

Полигонға келген қоқыс тасушы жұмыс картасына түсіріледі. Полигонның барлық алаңында ҚТҚ-ны ретсіз жинауға жол берілмейді.

Полигоннан шығуда қоқыс таситын көліктердің дөңгелектерін өңдеуге арналған дезинфекциялық ерітіндісі (лизол) бар дезинфекциялық ванна орналастырылады. Жаңбыр мен тасқын суларды ұстап қалу үшін учаскенің шекарасында су бұрғыш арық бар. Дренажды арықтан 2 метр қашықтықта учаскенің периметрі бойынша полигонның айналасында қоршау бар.

Құрғақ, ыстық кезеңдерде ҚТҚ жақсы тығыздау және өрт қаупін азайту үшін арнайы ылғалдандыруды қажет етеді. Өрт қауіпті кезеңдерде қатты тұрмыстық қалдықтарды ылғалдандыру қарастырылған. Суаруға арналған су шығыны 1 м3 ҚТҚ үшін 10 литр қабылданады.

Осы мақсатта әкелінетін су пайдаланылады. Көлемі 2000 литр цистернада сақталады.

ҚР ҚН құрылыс нормаларына сәйкес 1.04-15-2013 (қатты тұрмыстық қалдықтарға арналған полигондар)

Полигонда ҚТҚ қабылдау және рекультивациялау жоспары әзірленді (№1 қосымша). ҚТҚ қабылдау. Полигонның жалпы ауданы 2 Га қолданыстағы қойма ауданы 301,8 м2 құрайды. Төселген қалдықтарды 0,5 метр қабатпен тығыздау салмағы кемінде 14 тонна бульдозерлермен орындалады. Тығыздау бір жерде бульдозердің екі-төрт рет өтуімен

жүзеге асырылады. Екі рет өту кезінде бульдозер қалдықтарды 570-670 кг/м³, коэф мәнiне дейiн тығыздайды. 0,67 (экология сайтынан алынған мәліметтер) ҚТҚ қабылдаудың орташа айлық көлемі 67 тоннаны құрайды. Биіктігі 3 м аралық қабатты сақтау кезінде формула $V * 0,67$ (коэф)= М., толтыру мерзімі 2,8 ай. Қабаттың биіктігі 6 м болған кезде картадағы қалдықтарды жинаудың жалпы көлемі есептеу формуласы $S*h=V$) немесе $(V*0,67$ (коэф)= m)². Рекультивация. Өрттің алдын алу және ҚР Экологиялық кодексінің нормаларын сақтау үшін 356-бап(4-тармақ), топырақпен қабат-қабат оқшаулау технологиясы қолданылады. Биіктігі 2 метр болатын қалдықтардың тығыздалған қабаты төселген ҚТҚ-ның бүкіл ауданы бойынша қалыңдығы 0,3 метр топырақ қабатымен оқшауланады. Қабаттың биіктігі 0,3 м болған кезде 54 416 м² қалпына келтіру үшін 16324 м³ топырақ қажет (есептеу $S*h = V$) немесе массаға 16324 м³*1,5(коэф)=24487 тонна топырақ. Жалпы биіктігі 6 м болатын рекультивация қабаттары 3 қабатты құрайды

Тұрмыстық қатты қалдықтарды қабылдау тығыздалмаған күйде (яғни, қалдықтар халық пен ұйымдардан түсетін физикалық жағдайда) жүргізіледі.

Қалдықтары бар машиналарды өлшеуге арналған ҚТҚ полигонында бар. ҚТҚ-ның қабылданған мөлшері туралы белгі "қатты тұрмыстық қалдықтарды қабылдау журналында" жасалады.

Полигонға түсетін қалдықтарды дозиметриялық бақылау жүргізіледі.

Қатты тұрмыстық қалдықтарды жинауды кейіннен ҚТҚ полигонына автокөлікпен әкете отырып, металл контейнерлерге жүзеге асыру көзделген.

Әкету ҚТҚ әкету жөніндегі қызметтерді орындайтын ұйым жинақталуына қарай жүзеге асырылатын болады.

Аудан аумағында қалдықтарды орналастыру объектілерінен басқа, қалдықтарды орналастыруға арналған орындар бар – әр ауылдық округте полигондар.

Бүгінгі күні аудан аумағында коммуналдық қалдықтарды өңдеу бойынша объектілер жоқ, бұл пайда болған коммуналдық қалдықтарды өңдеуге мүмкіндік бермейді.

Осылайша, қалдықтармен жұмыс істеу саласындағы мемлекеттік саясаттың мақсаттарына қол жеткізу үшін бастапқы шикізат пен материалдарды барынша пайдалануды қамтамасыз ету, қалдықтардың пайда болуын болдырмау, қалдықтардың пайда болу, өңдеу, кәдеге жарату және залалсыздандыру көздеріндегі қауіптілік класын азайту, сондай-ақ қалдықтарды қауіпсіз көму мақсатында қалдықтармен жұмыс істеудің қолданыстағы жүйесін қайта ұйымдастыру талап етіледі.

Сараптамалық мәліметтерге сәйкес ҚТҚ морфологиялық құрамы орта есеппен келесідей:

тамақ қалдықтары – 24%;

қағаз және картон-16%;

полимерлер (пластик, пластмасса) -17%;

шыны-11%;
қара металдар - 10%;
түсті металдар-1%;
тоқыма-3%;
ағаш кесу - 4%;
қауіпті қалдықтар-1%;
сүйек, тері, резеңке – 2%;
басқа қалдықтары – 19%;

2017 жылы Қ.И. Сәтбаев атындағы Қазақ ұлттық техникалық зерттеу университетінде зерттеулер жүргізілді, олар күзгі кезеңде ҚТҚ 61% - ға тамақ қалдықтарынан, 10% - ға - қағаздан, 6% - ға-шыныдан, 4% - ға-пластиктен және 2% - ға-металл сынықтарынан тұратынын көрсетті.

Жазда және күзде халықтың рационында жыл мезгілінің ерекшеліктеріне байланысты тұтынылатын жемістер мен көкөністердің саны артады. Сондай-ақ, суық мезгілде пластиктің азаюы байқалады, бұл көбінесе пластик ыдыста сатылатын белгілі сергітетін сусындарды тұтынудың азаюымен түсіндірілуі мүмкін. Сондай-ақ, қағаз өнімдерінің, әйнектің және металдың азаюын атап өтуге болады.

Жүргізілген ҚТҚ морфологиялық құрамын зерттеу нәтижелеріне сүйене отырып, қалдықтардың негізгі үлесі тамақ қалдықтарына (34%) тиесілі екені анық. Сондай-ақ, қалдықтардың көп бөлігі қағаз өнімдері (23%) және пластмасса қалдықтары (23%) болып табылады. Қайта өңделетін қалдықтардың үлесі (пластик, шыны, металл, қағаз) жалпы көлемнің 57% - кұрайды (3-сурет).

Қалдықтарда қауіпті компоненттер бар – қауіптіліктің 1 класындағы қалдықтар-батареялар. Олар ҚТҚ-ның шамамен 1% құрайды. Сонымен қатар, қатты тұрмыстық қалдықтарда А класындағы медициналық қалдықтар мен тұрмыстық техниканың қалдықтары кездеседі.

5. ШЕТЕЛДІК ТӘЖІРИБЕГЕ ШОЛУ

Қазіргі уақытта қалдықтарды басқару әлемдік қоғамдастық үшін ең өзекті тақырыптардың бірі болып табылады, өйткені халық санының тұрақты өсуі нәтижесінде пайда болатын қалдықтардың көлемі жыл сайын артып келеді.

Бүгінгі таңда қалдықтарды басқарудың қолданыстағы жүйелері қалдықтардың пайда болуы мен көмілу көлемін азайтуға, шикізатты қайталама пайдалануды ұлғайтуға және қолда бар ең жақсы технологияларды пайдалана отырып қайта өңдеуге бағытталған.

ЕО елдерінде 20 ғасырдың 70-ші жылдарында олар бірыңғай жүйені құра бастады және реттеу құралдарын, соның ішінде қалдықтарды басқару директивасын енгізе бастады. Қалдықтар туралы № 75/442/ЕЭК бірінші директивасы (негіздемелік директива) 1975 жылы 15 шілдеде қабылданды, одан әрі 1991 жылы оған түзетулер

енгізілді (1991 жылғы 18 наурыздағы 91/156/ЕЕС директивасы). 2008 жылы ол ЕО елдеріндегі қалдықтарды басқаруды анықтайтын негіздемелік құжат болып табылатын "қалдықтар және кейбір директиваларды ауыстыру туралы" ЕО Директивасына (2008 ж .19 қарашадағы № 2008/98/ЕО) қайта қаралды. Талаптардың негізгі мақсаты қалдықтардың пайда болуы мен көмілу көлемін азайту, шикізатты қайталама пайдалануды ұлғайту және қолда бар ең жақсы технологияларды пайдалана отырып қайта өңдеу болып табылады.

Жапония 1970 жылдары Экономикалық даму мен индустрияландырудың қарқынды өсуінен кейін қалдықтарды басқару жүйесін енгізе бастады. Шағын ауданның арқасында елде жерлеу полигондарының саны шектеулі және сыйымдылығы аз. Жапониядағы қалдықтарды басқару жүйесі, ең алдымен, қалдықтардың пайда болуы мен көмілуін азайтуға бағытталған.

Қаратобе ауданында қолда бар шетелдік қалдықтарды басқару саласында қолдану үшін қалдықтарды жинау мен тасымалдауды жетілдіру, биологиялық ыдырайтын қалдықтарды, оның ішінде тамақ қалдықтарын жинау мен кәдеге жаратуды енгізу, тұнбалы жауын-шашынды қайта өңдеу өзекті болып табылады.

Қалдықтарды жинау-қалдықтарды басқарудың бастапқы кезеңі. Жинаудың тиімділігі түзілген қалдықтардың жалпы көлемінен жиналған қалдықтардың көлемімен сипатталады.

Әр түрлі елдерде қалдықтарды жинаудың әртүрлі схемалары бар және қолданылады :

- "Есіктен есікке". Тасымалдаушы компания әр үйден қалдықтарды жеке жинайды. Бұл опция экспорттау қызметі үшін жоғары тарифтермен сипатталады.

- * "Ортақ контейнер алаңдары". Контейнерлік алаңдар ауданның белгілі бір нүктелерінде орналасқан (әр аулада немесе әр тұрғын үй кешенінде). Тұрғындар ҚТҚ-ны контейнерлік алаңдарда орналасқан контейнерлерге әкеледі және сақтайды. Жергілікті атқарушы органдар белгіленген кестеге сәйкес ҚТҚ жинау мен әкетуді ұйымдастырады.

- "Жол жиегіндегі жинау". Тұрғындар ҚТҚ-ны жергілікті атқарушы органдар белгілеген кестеге сәйкес үйлерінің алдындағы тротуарда қалдырады.

- "Алып кету". Тұрғындар қалдықтарды арнайы жинау пункттеріне немесе қайта тиеу станцияларына әкеледі. Бұл опция қалдықтардың үлкен және жекелеген түрлеріне жарамды.

- "Шарт бойынша әкету". Жеке тұлғалар ҚТҚ-ны тасымалдаушы компаниялармен тікелей әкетуге шарт жасасады.

Қалдықтарды жинау әдісін таңдауды жергілікті атқарушы органдар заңнаманың жергілікті талаптары негізінде айқындайды. Әлемдік тәжірибеде аралас және бөлек жинау әдістері жұмыс істейді.

Қалдықтардың келесі түрлерін бөлек жинау кең таралған:

- * Макулатура;
- * Пластмасса қалдықтары (соның ішінде PET);
- * Шыны;
- * Металл сынықтары;
- * Азық-түлік (органикалық) қалдықтары, соның ішінде бақша қалдықтары;
- * Қаптама қалдықтары.

Мысалы, қалдықтарды бөлек жинау ЕО-ның кейбір елдерінде (соның ішінде Германия, Ұлыбритания, Австрия), Жапонияда, АҚШ-тың кейбір штаттарында жүргізіледі. Германияда қаптаманың, макулатураның, тамақ қалдықтарының қалдықтарын бөлек жинау жүргізілуде. Ол үшін әртүрлі түсті контейнерлердің 4 түрі қолданылады. Тамақ қалдықтарын жинауға арналған Жасыл контейнерлер, қағаз қалдықтары үшін көк, қаптама қалдықтары үшін сары және басқа қалдықтар үшін қара контейнерлер.

Жапонияда тамақ қалдықтары мен қаптама қалдықтары (шыны, пластик, қағаз, картон, алюминий және болаттан жасалған ыдыстар мен контейнерлер, сондай-ақ ПЭТ бөтелкелері) бөлек жиналады. Австрияда (Венада) қағаз, шыны, металл, пластмасса, тамақ және жасыл (бақша) қалдықтары бөлек жиналады.

Бөлек жинаудың артықшылықтары:

- * материалдарды қайта пайдалану немесе қалдықтарды жаңа материалдарды өндіру үшін қайталама шикізат ретінде пайдалану;
- * бөлек жинау таңдалған кәдеге жарату фракцияларының жоғары сапасын және сәйкесінше ең жоғары бағаны және қайталама материалдар мен өнімдерді өндірудің әртүрлі нұсқаларын қамтиды.

Бөлек жинаудың кемшіліктері:

- * сұрыпталатын қалдықтардың әр түріне арналған контейнерлерді және экспорттауға арналған арнайы көлікті сатып алуға қосымша шығындар;
- * қосымша инфрақұрылым салу қажеттілігі;
- * көлік пен маршруттар санын көбейту арқылы тасымалдау шығындары мен қосымша шығындары;
- * көзден сұрыптаудың жоғары сапасын қамтамасыз етуде қиындықтар бар-халықтың жосықсыздығы немесе білімсіздігі нәтижесінде қалдықтардың белгілі бір түріне арналған контейнерлерге басқа түрлері орналастырылуы мүмкін, бұл бөлек жинаудың тиімділігіне айтарлықтай әсер етеді, сондай-ақ кейінгі сұрыптауға қосымша шығындарға әкеп соғады;
- * бөлек жинау сапасын үнемі бақылау және бақылау қажеттілігі де айтарлықтай қосымша шығындарға әкеледі;
- * пәтерлерде қалдықтарды жинаудың қиындығы, өйткені құрылыс нормаларына сәйкес, ас үй-жайлардың ауданы көбінесе жеке контейнерлерде бөлек жинауға жеткілікті орын бермейді.

ЕО-ның қалдықтарды басқару жөніндегі Директивасына сәйкес (975/442 / Еэ), егер ол техникалық, экологиялық және экономикалық тұрғыдан негізделген болса ғана бөлек жинау жүзеге асырылады. "Техникалық негізделген" дегеніміз, бөлек жинау қазірдің өзінде әзірленген және сәтті жұмыс істейтін жүйені қолдана отырып жүзеге асырылады. "Экологиялық тұрғыдан негізделген" дегеніміз, қоршаған ортаға қосымша пайда бөлек жинау жүйесінің қоршаған ортаға ықтимал теріс әсерін негіздейді (мысалы, қосымша тасымалдаудан шығарындылар). "Экономикалық тұрғыдан негізделген" дегеніміз, бөлек жинауды енгізу шығындары (қайталама шикізаттың қосылған құнын ескере отырып) аралас қалдықтарды қайта өңдеумен салыстырылатын болады.

ҚТҚ әкету жиілігін жергілікті атқарушы органдар қолданыстағы санитариялық-эпидемиологиялық талаптарға сәйкес белгілейді. Қалдықтарды шығару жердің климаттық жағдайына, халықтың мәдени ерекшеліктеріне және қалдықтардың жинақталу қарқынына байланысты қажетті жиілікте жүзеге асырылады. Мысалы, Шанхайда халықтың тығыздығы мен қалдықтардың жиналуының жоғары қарқынына байланысты ҚТҚ-ны күніне үш рет шығару ұсынылады.

ҚТҚ жинау ірі габаритті қалдықтарды жинаудан бөлек жүргізіледі, сондай-ақ құрылыс және қалдықтардың жекелеген түрлерін (медициналық қалдықтар, электрондық және электрлік жабдықтардың қалдықтары, автомобиль шиналарының қалдықтары, құрамында сынап бар қалдықтар, люминесцентті лампалардың қалдықтары, пайдаланылған батареялар мен аккумуляторлар, пайдаланылған майлар) қабылдау және жинау үшін жеке талаптар бар.

Әлем елдерінде қалдықтарды тасымалдау процесі қоқыс таситын көліктердің маршруттарын ұйымдастыруда, пайдаланылатын көлік түрлерінде, осы процеске қатысушыларда және тасымалдау процесін реттеуде ерекшеленеді.

Кейбір факторлар отынды үнемдеу арқылы қалдықтарды тасымалдау жүйесінің экологиялық және экономикалық құрамдас бөліктеріне тікелей әсер етеді және сәйкесінше атмосфераға шығарылатын газдар шығарындыларын азайтады. Мұндай фактор тасымалдау маршруттарын оңтайландыру болып табылады. Қалдықтардың соңғы бағыты түзілу немесе жинау нүктесінен неғұрлым алыс болса, көлік шығындары соғұрлым жоғары болады.

Тасымалдау тиімділігін қамтамасыз ету үшін қоқыс таситын көліктердің өлшемдері мен түрлерін дұрыс таңдау маңызды. Қазіргі заманғы қалалардың көпшілігінде қалдықтарды кейіннен қайта өңдеу немесе көму орындарына тасымалдау ұсақтау және престоу құрылғыларымен жабдықталған жүк көліктерімен жүзеге асырылады. Пайдаланылатын қоқыс таситын машиналар мен контейнерлердің түрі ауысымдағы жұмысшылардың оңтайлы санын және тәулігіне ауысым ұзақтығын анықтайды. Қаланың әртүрлі жағдайларында көлік құралдарының әртүрлі түрлерін пайдалану жиі тиімді болып табылады. Мысалы, Еуропа мен Қытай елдерінде шағын жүк көліктеріне, тіпті қол арбаларына қалдықтарды жинау жанармай шығындарын оңтайландыруға

мүмкіндік береді және кейде қаланың тар көшелері мен аллеяларына кірудің жалғыз жолы болып табылады.

Сонымен қатар, қоқыс таситын көліктерде қалдықтарды тиеу мен қысудың әртүрлі тәсілдері болуы мүмкін және көтергіштер мен престердің массасы (соңғы екі көрсеткіш тұтынылатын отын мөлшеріне әсер етеді).

Сұрыпталған қалдықтарды жинау үшін мамандандырылған көлік құралдарының екі түрін пайдалануға болады:

- Қоқыс тастайтын контейнерді босқа ауыстыратын қоқыс таситын көлік;
- * Қалдықтардың әртүрлі түрлерін тиісті бөлімдерге түсіретін қалдықтардың әртүрлі түрлеріне арналған жеке бөлімдері бар қоқыс тасушы.

Шамамен мұндай жүйе Мангеймде (Германия) жұмыс істейді: қалдық қалдықтарды жинауға арналған бір-бірін алмастыратын контейнерлер жүйесінде соңғысы сол контейнердегі инсинерация үшін арнайы полигонға жеткізіледі. Карлсруэдегі контейнер терминалында контейнерлер Мангеймге жеткізу үшін түсіріледі. Кранның көмегімен контейнерлер қоқыс жәшігіне түсіру үшін контейнерлерді тасымалдайтын жүк көліктеріне тиеледі. Босатылғаннан кейін контейнерлер теміржол арқылы карлсруэге оралады, онда процесс қайталанады.

Қалдықтарды шығаруды реттеу процесінің маңызды аспектісі қоқыс шығаратын көліктерді бақылау және қадағалау болып табылады. Қазіргі уақытта әлемде (бірлесіп немесе жеке) радиожілікті Сәйкестендіру жүйелері, RFID және жаһандық позициялау жүйелері, GPS кеңінен қолданыла бастады. Енгізілген GPS жүйесі жүргізушілердің әрекеттері мен маршруттардан ауытқуларын бақылауға ғана емес, сонымен қатар қалдықтарды рұқсатсыз көму/орналастыру жағдайларын болдырмауға, демек, шығындарды азайтуға көмектеседі. Сонымен, Батыс Австралиядағы GPS жүйесі көліктің орналасқан жерін де, тасымалданатын сұйық қалдықтардың көлемін де бақылау үшін қолданылады. Бұл жүйе рұқсат етілмеген жерлеуден қоршаған ортаға зиян келтірмеу арқылы жыл сайын 800 000 доллар шығыннан аулақ болуға мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, ABERDEENGROUP (АҚШ) консалтингтік фирмасының мәліметі бойынша, GPS енгізу жанармай шығындарын орта есеппен 13,2% - ға және қосымша жұмыс уақытын 13,4% - ға қысқартуға мүмкіндік береді.

Қалдықтардың кез-келген түрін тасымалдау қауіпсіздіктің тиісті талаптарына сай болуы керек. Қалдықтарды тасымалдайтын көлік құралдары адамдарға және қоршаған ортаға зиян келтірмеу үшін жабдықталуы тиіс.

Олар ағып кетуден, иістердің таралуынан және жәндіктердің енуінен сенімді қорғанысқа ие болуы керек.

Дамыған елдердің көпшілігінде қалдықтарды шығаруды жеке компаниялар жүзеге асырады, бұл тарифті төмендетуге және қызмет көрсету сапасын жақсартуға мүмкіндік береді.

Қалдықтарды термиялық қайта өңдеу технологияларынан басқа, биологиялық ыдырайтын қалдықтарды – тамақ және жасыл қалдықтарды, ағынды сулардың тұнба қалдықтарын қайта өңдеу үшін тиімді қолданылатын биологиялық қайта өңдеу әдістері кең таралған. Бағдарлама тамақ қалдықтарын өңдеудің екі қалыптасқан биологиялық әдісін – компосттау және анаэробты ашытуды зерттеп, талдады. Биологиялық қайта өңдеу технологиялары көбінесе тамақ және жасыл бақша қалдықтарын бөлек жинаудың енгізілген тәжірибелерімен бірге қолданылады.

Компосттау

Компосттау - оттегінің қатысуымен микроорганизмдердің қалдықтарды ішінара биологиялық ыдырату процесі (аэробты өңдеу әдісі). Компосттау процесі ұзақ уақытты алады-4-6 апта. Процесс нәтижесінде пайда болатын Компост ауыр металдар мен басқа қосылыстардың сапа талаптарына сәйкес тыңайтқыш ретінде пайдаланылуы мүмкін. Компосттың сапасы мен бағасы шикізаттың сапасына тікелей байланысты. ҚТҚ компостталатын болса да, ең сапалы компост сұрыпталған органикалық қалдықтарды компосттау нәтижесінде жасалады.

Көптеген елдерде, әсіресе Еуропалық Одақ елдерінде органикалық қалдықтарды бөлек жинау және оларды мамандандырылған зауыттарда өңдеу үшін осы технологияларды қолдану тәжірибесі мол. Еуропалық Одақ елдерінде түзілетін органикалық қалдықтардың шамамен 15% - ы бөлек жиналады және биологиялық әдістермен өңделеді. Органикалық қалдықтарды бөлек жинау және өңдеу Германия, Нидерланды және Австрия сияқты елдерде ең дамыған, олар барлық бөлек жиналған органикалық қалдықтардың 77% құрайды.

Қалдықтарды компосттаудың тұрақты процесі жылы температураны ұстап тұруды және электр энергиясын қажет ететін қосымша аэрацияны қажет етеді. Технология өте қарапайым және күрделі және операциялық шығындардың төмендігімен ерекшеленеді. Компосттау үшін пленкамен немесе брезентпен жабылған ашық (жел) үйінділер немесе ауа ағыны бар реакторлар қолданылады.

Төмен температурада, мысалы, қыс мезгілінде Органикалық заттардың биологиялық ыдырауы баяулайды немесе тоқтайды, сондықтан Астана қаласының ауа-райы-климаттық жағдайында ҚТҚ өңдеу үшін компосттауды қолдану орынсыз болып табылады.

Анаэробты ашыту

Анаэробты ашыту-оттегі болмаған кезде биологиялық ашыту процесі. Процесс жабық биореакторларда өтеді және компосттаумен салыстырғанда күрделірек. Бұл технологияның күрделі және операциялық шығындары жоғары, дегенмен анаэробты ашыту аэрация үшін қосымша электр энергиясын қажет етпейді.

Анаэробты ашыту процесінде биогаз пайда болады, оның көмегімен орта есеппен 3-5,5 МВт электр энергиясын өндіруге болады. Биогазды табиғи газ немесе көлік

биоотыны ретінде де пайдалануға болады. Технологияның қуаты жылына 20-240 000 тонна қалдық, процестің ұзақтығы орта есеппен 20-30 күн.

Процесті тұрақты түрде жүргізу өте қиын, сонымен қатар бұл опция анаэробты ашыту реакторларына жоғары күрделі шығындарды қажет етеді.

Қалдықтарды жинау

Шетелдік тәжірибені шолу нәтижелері бойынша қалдықтарды басқарудың дамыған жүйесі бар елдерде қолданылатын қалдықтарды жинауды ұйымдастырудың көптеген нұсқалары мен жинау әдістерінің бар екендігі расталды. Қалдықтарды жинау үшін қалдықтардың түріне және оларды жинау әдісіне байланысты әртүрлі материалдардан (металл, пластик) және әртүрлі көлемдегі контейнерлер қолданылады.

* Пластикалық контейнерлер жеңілрек және бір адамға қызмет көрсете алады, бірақ тозуға және отқа төзімді емес.

* Металл контейнерлер ауыр, тиеу/түсіру үшін екі адам қажет, коррозияға бейім, бірақ тозуға төзімді.

ЕО-ның көптеген елдерінде қалдықтарды бөлек жинау (қағаз, пластмасса, шыны, тамақ қалдықтары) жиі кездесетініне қарамастан, соңғы жылдары жеке тұлғалар үшін бөлек жинаудан бас тарту үрдісі байқалды, бұл аралас қалдықтарды тиімді қайта өңдеуді қамтамасыз ететін заманауи техникалық шешімдердің қол жетімділігіне байланысты. Қауіпті қалдықтар арнайы контейнерлерде немесе жинау пункттерінде бөлек жиналады.

Тасымалдау

Әлемдік тәжірибеде қалдықтарды тасымалдау үшін қоқыс жинайтын контейнерлердің көлемі мен түріне, сондай-ақ жинау түріне (бөлек немесе аралас жинау) байланысты әртүрлі қоқыс таситын машиналар қолданылады. Көптеген елдер GPS бақылау жүйесімен жабдықталған қоқыс таситын көліктерді пайдаланады, ал маршруттар мен оңтайлы қоқыс таситын паркті ұйымдастыру үшін компьютерлік модельдеу жиі кездеседі.

Сұрыптау

Қазіргі уақытта қолмен сұрыптаудың орнына автоматтандырылған механикаландырылған сұрыптауды қолдану дамыды, нәтижесінде кәдеге жарату фракцияларының ең үлкен көлемі бөлінеді. Кәдеге жарату фракциялары көбінесе қосылған құны жоғары өнімдерді өндіруге және жақын маңдағы нарықтарда сатуға жіберіледі. Сондай-ақ, сұрыптау нәтижесінде RDF өндірісі және оны сату және RDF-ті байланысты салаларда (мысалы, цемент өнеркәсібінде) отын ретінде пайдалану кең таралған.

Қайта өңдеу

Әлемдік тәжірибеде термиялық өңдеу технологиялары да, қалдықтарды өңдеудің биологиялық әдістері де кең таралған. Әдісті таңдау негізінен қалдықтардың түріне, құрамына және көлеміне байланысты. ҚТҚ термиялық өңдеу технологияларының даму

үрдісі және инсинерация (жағу) технологиясынан газдандыру және пиролиз технологияларына көшу үрдісі анықталды. Термиялық өңдеу технологиялары қымбат және оларды қолданатын жобалар ұзақ уақыт өтелуімен сипатталады.

6. БАҒДАРЛАМАНЫҢ НЕГІЗГІ БАҒЫТТАРЫ, МАҚСАТТАРЫ МЕН МІНДЕТТЕРІНЕ ҚОЛ ЖЕТКІЗУ ЖОЛДАРЫ, ТИІСТІ ШАРАЛАР

Бағдарламаның мақсаты өндіріс және тұтыну қалдықтарымен қоршаған ортаның ластануын азайтуды қамтамасыз ететін қалдықтармен, оның ішінде коммуналдық қалдықтармен жұмыс істеудің тиімді өңірлік жүйесін құру; қалдықтардың пайда болуының алдын алу және қысқарту, оларды қайта шаруашылық айналымға тарту болып табылады.

Аталған мақсаттарға қол жеткізу осы бағдарламамен бекітілген Қаратобе ауданының аумағында қалдықтармен, оның ішінде коммуналдық қалдықтармен жұмыс істеудің аумақтық схемасында көзделген іс-шараларды іске асыру жолымен қамтамасыз етіледі.

Қойылған мақсатқа қол жеткізу мынадай міндеттерді шешу есебінен жоспарланады:

1-міндет. Қалдықтармен, оның ішінде коммуналдық қалдықтармен жұмыс істеу саласында тиімді басқару тетіктерін құру.

1-міндеттің шешімі Қаратобе ауданының аумағында өндіріс және тұтыну қалдықтарының айналымына байланысты проблемаларды шешу үшін қажетті нормативтік-құқықтық және ақпараттық-техникалық базаны қалыптастыруға бағытталған.

2-міндет. Қалдықтарды экологиялық қауіпсіз өңдеу, кәдеге жарату және орналастыру инфрақұрылымын құру және дамыту.

2-мәселені шешу "халықты тұрақты тазарту жүйесімен қамту пайызы" бағдарламасының нысаналы көрсеткішіне қол жеткізуге ықпал етеді.

3-міндет. Қалдықтарды өңдеу және кәдеге жарату көлемін ұлғайту.

3 мәселені шешу бағдарламаның нысаналы көрсеткіштеріне қол жеткізуге ықпал етеді:

"коммуналдық қалдықтардың жалпы көлеміндегі өңделген коммуналдық қалдықтардың үлесі";

"коммуналдық қалдықтардың жалпы көлеміндегі кәдеге жаратылған коммуналдық қалдықтардың үлесі";

"коммуналдық қалдықтардың жалпы көлемінде орналастыруға (көмуге) жіберілетін коммуналдық қалдықтардың үлесі".

Тапсырма 4. Қалдықтарды сақтау және көму кезінде экологиялық қауіпсіздікті қамтамасыз ету және оларды пайдалану аяқталғаннан кейін немесе табиғат қорғау және

санитариялық-эпидемиологиялық заңнаманың талаптарына сәйкес келмейтін қалдықтарды орналастыру объектілері орналасқан аумақтарды экологиялық қалпына келтіру жөніндегі жұмыстарды жүргізу.

4-міндеттің шешімі "қалдықтарды рұқсатсыз орналастырудың анықталған орындарының жалпы санындағы қалдықтарды рұқсатсыз орналастырудың жойылған орындарының үлесі" бағдарламасының нысаналы көрсеткішіне қол жеткізуге ықпал етеді.

Тапсырма 5. Қалдықтарды өңдеу, кәдеге жарату, залалсыздандыру бойынша өнеркәсіп саласына инвесторларды тарту үшін жағдайлар жасау.

5-мәселені шешу қалдықтармен жұмыс істеудің жаңа объектілерін салуға және пайдалануға беруге ықпал етеді, соның есебінен бағдарламаның мынадай нысаналы көрсеткіштеріне қол жеткізіледі:

"коммуналдық қалдықтардың жалпы көлеміндегі өңделген коммуналдық қалдықтардың үлесі";

"коммуналдық қалдықтардың жалпы көлеміндегі кәдеге жаратылған коммуналдық қалдықтардың үлесі";

"коммуналдық қалдықтардың жалпы көлемінде орналастыруға (көмуге) жіберілетін коммуналдық қалдықтардың үлесі".

Тапсырма 6. Қалдықтармен жұмыс істеу саласында халықтың экологиялық мәдениетін қалыптастыру.

6-міндеттің шешімі "қалдықтармен жұмыс істеу саласындағы ақпаратқа қол жеткізе алатын азаматтардың үлесін ұлғайту" бағдарламасының нысаналы көрсеткішіне қол жеткізуге ықпал етеді.

Қалдықтармен жұмыс істеу саласындағы мемлекеттік саясаттың негізгі қағидаттары :

* адам денсаулығын сақтау, қоршаған ортаның қолайлы жағдайын сақтау немесе қалпына келтіру және биологиялық әртүрлілікті сақтау;

* қоғамның тұрақты дамуын қамтамасыз ету мақсатында Қоғамның экологиялық және экономикалық мүдделерінің ғылыми негізделген үйлесімі;

* қалдықтарды өңдеу кезінде қол жетімді ең жақсы технологияларды пайдалану;

* қалдықтар санын азайту мақсатында материалдық-шикізат ресурстарын кешенді қайта өңдеу;

* қалдықтардың санын азайту және оларды шаруашылық айналымға тарту мақсатында қалдықтармен жұмыс істеу саласындағы қызметті экономикалық реттеу әдістерін пайдалану;

* заңнамаға сәйкес қалдықтармен жұмыс істеу саласындағы ақпаратқа қол жеткізу;

* қалдықтармен жұмыс істеу саласындағы халықаралық ынтымақтастыққа қатысу.

Қалдықтарды түзушілер мен иеленушілер қалдықтардың пайда болуын болдырмау және пайда болған қалдықтарды басқару жөніндегі шаралардың мынадай иерархиясын

қоршаған ортаны қорғау және Қазақстан Республикасының орнықты дамуын қамтамасыз ету мүддесінде олардың артықшылығының кему тәртібімен қолдануға тиіс:

- * қалдықтардың пайда болуын болдырмау;
- * қалдықтарды қайта пайдалануға дайындау;
- * қалдықтарды қайта өңдеу;
- Қалдықтарды кәдеге жарату;
- * қалдықтарды жою.

Қалдықтарды қайта пайдалану, қайта өңдеу, кәдеге жарату және жою жөніндегі операцияларды жүзеге асыру кезінде қалдықтардың иелері қажет болған жағдайда сұрыптау, өңдеу және жинақтау жөніндегі қосалқы операцияларды орындауға құқылы.

Қалдықтардың пайда болуын болдырмау деп зат, материал немесе өнім қалдыққа айналғанға дейін қабылданған және мыналарға бағытталған шаралар түсініледі:

* түзілетін қалдықтардың санын азайту (оның ішінде өнімді қайта пайдалану немесе оның қызмет ету мерзімін ұзарту арқылы);

* пайда болған қалдықтардың қоршаған ортаға және адамдардың денсаулығына теріс әсер ету деңгейін төмендету;

* материалдардағы немесе өнімдердегі зиянды заттардың мөлшерін азайту.

Қайта пайдалану деп қалдыққа айналмаған өнім немесе оның компоненттері осындай өнім немесе оның компоненттері жасалған мақсатқа сәйкес қайта пайдаланылатын кез келген операция түсініледі. Теріс әсерді азайту мүмкін болмаған жағдайда қалдықтар қалпына келтірілуі тиіс. Қалпына келтіруге болмайтын қалдықтар ҚР ЭК 327-бабының талаптарына сәйкес келуі тиіс қауіпсіз әдістермен жойылуға жатады. Иерархия принципін қолдану кезінде сақтық принципі мен тұрақты даму принципі, техникалық мүмкіндіктер мен экономикалық орындылық, сондай-ақ қоршаған ортаға, адамдардың денсаулығына және елдің әлеуметтік-экономикалық дамуына әсер етудің жалпы деңгейі. ҚР ЭК 330-бабына сәйкес пайда болған қалдықтар, егер бұл техникалық, экономикалық және экологиялық тұрғыдан негізделген болса, олардың пайда болу көзіне мүмкіндігінше жақын қалпына келтірілуі немесе жойылуы тиіс. Ст негізінде. 331 ҚР ЭК қалдықтарды түзуші болып табылатын кәсіпкерлік субъектілері мұндай қалдықтарды олар пайда болған сәттен бастап ҚР ЭК 339-бабының 3-тармағына сәйкес лицензия негізінде қалдықтарды қалпына келтіру немесе жою жөніндегі операцияларды жүзеге асыратын тұлғаның иелігіне берілген сәтке дейін тиісті басқаруды қамтамасыз етуге жауапты болады. Қалдықтарды жинақтау лимиттері мен көму лимиттері қоршаған ортаны қорғауды және адамның өмірі мен (немесе) денсаулығы үшін қолайлы жағдайларды қамтамасыз ету, көмуге жататын қалдықтардың санын азайту және оларды қайта пайдалануға, қайта өңдеуге және кәдеге жаратуға даярлауды ынталандыру мақсатында белгіленеді.

Қалдықтарды жинақтау және орналастыру лимиттерінің негіздемесі

Экологиялық кодекстің 41-бабына сәйкес " қалдықтарды жинақтау және көму лимиттерін қалдықтарды басқару бағдарламасында I және II санаттағы объектілердің операторлары экологиялық рұқсат алған кезде негіздейді. Қалдықтарды жинақтау және көму лимиттері I және II санаттағы объектілердің құрамына кіретін қалдықтардың жинақталуының әрбір нақты орны үшін тиісті жинақтау орнында қоймаға қоюға рұқсат етілген олардың түрлері бойынша қалдықтардың шекті саны (массасы) түрінде осы Кодекске сәйкес белгіленген мерзім шегінде белгіленеді

Қалдықтарды жинақтау деп кодекспен және санитарлық талаптармен бекітілген мерзімдер ішінде арнайы белгіленген орындарда қалдықтарды уақытша жинау түсініледі.

Қалдықтарды жинақтау орындары: 1) Қалдықтарды жинау (Мамандандырылған ұйымдарға беру) күніне дейін алты айдан аспайтын мерзімге түзілу орнында уақытша жинауға немесе осы қалдықтар қалпына келтіру немесе жою жөніндегі операцияларға ұшырайтын объектіге дербес әкетуге арналған.

Қалдықтарды полигондарда орналастыру жоспарлануда. ҚР ЭК сәйкес барлық қалдықтар мүмкіндігінше қалдықтарды азайту, қауіпті қасиеттерін төмендету үшін сұрыптаудан, өндеуден өтуі тиіс.

Полигонға қабылдайтын барлық қалдықтар қажеттілігіне және мүмкіндігіне қарай өңделеді.

"Қаратөбе ауданы әкімдігінің Горкомхозы" КМК ҚТҚ полигоны үшін қалдықтарды орналастыру нормативтері 2-кестеде келтірілген.

Бағдарламаның негізгі бағыттары және тиісті шаралар:

Сапалық көрсеткіштер (экологиялық қауіпсіздік):

- Өндірістік процестерді, оның ішінде енгізу есебінен жетілдіру қалдықтары аз технологиялар;
- Технологиялық циклдің барлық кезеңдерінде есепке алу және бақылау жүйесін оңтайландыру қалдықтармен жұмыс;
- Қалдықтардың пайда болуын азайту (түзілудің алдын алу, азайту саны, уыттылығын төмендету, қайта өңдеу) қолданыстағы және жаңа қайта өңдеу қуаттарын құрудың тиісті жай-күйі және өндіріс қалдықтарын кәдеге жарату үшін қажетті техникалық және экономикалық мүмкіндіктері;
- Қоршаған ортаның қалдықтармен ластануын және материалдық шығындарды азайту оның салдарын жою;
- Мердігерлік ұйымдармен шарттарды іздеу және жасасу өндіріс және тұтыну қалдықтарын пайдалану саласындағы қызмет

ең үздік технологияларды қолдана отырып, қайталама шикізат пен қалдықтарды кәдеге жарату;

- Қалдықтарды экологиялық қауіпсіз жою;
- Даярлаудың, қайта даярлаудың, арттырудың тиімді жүйесін ұйымдастыру қалдықтармен жұмыс істеу саласындағы персоналдың біліктілігі;
- Персоналдың нормативтік актілер мен ережелерді қатаң сақтауы экологиялық қауіпсіздікті қамтамасыз ететін қалдықтармен жұмыс істеу тәртібі Кәсіпорынның орналасқан жері.

Сандық көрсеткіштер (ресурс үнемдеу):

- Залалсыздандырылған қалдықтарды барынша пайдалану екінші материалдық ресурстар;
- Полигондарда өндіріс және тұтыну қалдықтарын орналастыру көлемін азайту үшінші тарап ұйымдары.

Кейбір сапалық көрсеткіштер төменде толығырақ сипатталған.

Айналыстың технологиялық циклінің барлық кезеңдерінде есепке алуды және бақылауды қамтамасыз ету

экологиялық, санитарлық-эпидемиологиялық талаптарға сәйкес қалдықтармен, объектінің ішкі құжаттарының талаптарына сәйкес. Толыққанды есепке алу және бақылау жүргізу үшін

қажет:

- ҚР қолданыстағы заңнамасында белгіленген талаптарды сақтау, қалдықтармен жұмыс істеу саласындағы ішкі құжаттармен

қауіпсіздік бойынша қажетті ұйымдастыру-техникалық және технологиялық шаралар

жинау, уақытша сақтау, қайта пайдалану және беру

пайда болған қалдықтарды қайта өңдеу, кәдеге жарату немесе көму;

- белгіленген мерзімде қоршаған ортаға эмиссияларға рұқсат алуға;
- уәкілетті орган тіркеген қауіпті қалдықтардың паспорттары болуы тиіс қоршаған ортаны қорғау салалары белгіленген мерзімде;
- қалдықтарды түгендеуді жүргізу (түзілу көлемі, қайта пайдалану және бөгде ұйымдарға беру, сапалы құрам, орындар сақтау, орналастыру);

- қалдықтардың барлық түрлерін жоспарлауды, пайда болған қалдықтардың тұрақты есебін және

өткізілетін қалдықтар;

- экологиялық мониторинг жоспарларын жасау және оны белгіленген тәртіппен жүргізу

аумақта қалдықтармен жұмыс істеудің тиімділігін бағалау үшін

өнеркәсіптік объектілерде және кәсіпорынның санитарлық-қорғау аймағында;

- Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген тәртіппен ұсынылсын, облыстағы уәкілетті органға қалдықтардың айналысына байланысты ақпарат ҚОҚ, халықтың санитариялық-эпидемиологиялық саламаттылығы саласында;
  - апаттардың алдын алу бойынша талаптарды сақтау кәсіпорын қалдықтарымен қоршаған ортаны ластау және шұғыл оларды жою жөніндегі шаралар;
  - қалдықтармен жұмыс істеуге байланысты авария туындаған жағдайда дереу бұл туралы ҚОҚ саласындағы уәкілетті органдарға хабарлау, санитарлық-эпидемиологиялық қадағалау;
  - қалдықтарды уақытша орналастыру орындарында оларды көзбен шолып тексеруді жүргізу;
    - қайта пайдалануға, кәдеге жаратуға жататын қалдықтардың есебін жүргізу;
    - қалдықтарды және олар үшін ыдыстарды уақытша сақтау орындарына тұрақты тексеру жүргізу
  - герметикалыққа және экологиялық талаптарға сәйкестікке қоймалау;
  - қалдықтар бойынша жазбаша құжаттаманы жасау және сақтау
- ҚР нормативтік-құқықтық актілерінің және ішкі құжаттардың жәнекәсіпорынның технологиялық нұсқаулықтары.

Қалдықтардың пайда болуын азайту (түзілудің алдын алу, азайтусаны, уыттылықтың төмендеуі, қайта өңдеу).

Олардың орындарындағы қалдықтар санын барынша азайтуға бағытталған шараларсондай-ақ әлеуетті ресурстық құндылығы бар қалдықтарды бөлуге, қоршаған ортаға әсердің едәуір төмендеуін қамтамасыз етіңіз, мысалы "алдын алу және азайту" принципі оларға қалай енеді. Қалдықтардың пайда болуын болдырмаудың негізгі шараларына мыналар жатады бұл өндіріс пен тұтыну процесінде қалғанның бәрі қалдық емес. Бағдарламаны орындаудың осы кезеңінде қалдықтардың пайда болуын азайту жөніндегі іс шаралар қалдықтармен жұмыс істеудің қолданыстағы тәжірибесіне сүйене отырып белгіленеді.

ҚР СТ 3780-2022 талаптарына сәйкес ауданда контейнерлік алаңдарды жайластыру

7.2028 ЖЫЛҒА ДЕЙІНГІ БАҒДАРЛАМАНЫ ІСКЕ АСЫРУ ЖӨНІНДЕГІ ІС-ШАРАЛАР ЖОСПАРЫ

Қабылданған мақсаттар мен қойылған міндеттерге сәйкес қалдықтарды басқару жүйесін одан әрі жетілдіру қажет. Әкімдік алдында мемлекеттік орган ретінде мынадай міндеттер өзекті: контейнерлік алаңдарды (КА) салу және жаңғырту, контейнерлер паркін жаңарту, қазіргі заманғы үлгідегі көмілген КА желісін ұйымдастыру, Құрылыс және ірі габаритті қалдықтарды жинау үшін алаңдарды ұйымдастыру, қайта шикізат қабылдау пункттері желісін дамытуға ШОБ жәрдемдесу, "кұрғақ" және "дымқыл" ҚТҚ жинауды енгізу, халыққа экологиялық білім беру. Халықтың, утилиталық фракцияларды жинау саласында жұмыс істейтін ШОБ ұйымдарының және жеке әріптестің мүдделерінің теңгерімін сақтау үшін құқықтық мәселелерді реттеу қажет.

Қалдықтарды шығару бойынша МВО қызметтерінің ақысын төлеуді қамтамасыз ету үшін көрсетілетін қызметті алушылар бойынша қолда бар дерекқорларды біріктіру қажет.

Қалдықтарды шығаруды жүзеге асыратын арнайы автокөлік үшін кіреберісті қамтамасыз ету бөлігінде тұрғын үй қорын техникалық пайдалану қағидаларының, абаттандыру қағидаларының қолда бар нормаларын енгізу қажет. Қойылған міндеттерді табысты іске асыруда халықтың барлық топтарын қалдықтарды бөлек жинауға, түрлі экологиялық акциялар өткізуге, экологиялық мәдениетті арттыруға кеңінен тарту маңызды рөл атқаратын болады.

Бағдарламалық іс-шаралар-бұл бағдарламаның міндеттері бойынша топтастырылған, мерзімдері мен жауапты орындаушылары бойынша үйлестірілген шаралар жүйесі.

Бағдарламада қойылған міндеттерді шешу үшін бірінші кезектегі іс-шаралар айқындалды.

Міндеттерді шешу үшін Қаратобе ауданы аумағында өндіріс және тұтыну қалдықтарымен жұмыс істеуге байланысты проблемаларды шешу үшін қажетті нормативтік-құқықтық және ақпараттық-техникалық базаларды қалыптастыруға бағытталған шаралар кешенін іске асыру жоспарланған:

Қаратобе ауданы аумағында қалдықтармен жұмыс істеу жүйесін реттеуге бағытталған нормативтік құқықтық актілерді әзірлеу және қабылдау.

Коммуналдық қалдықтармен жұмыс істеу бойынша өңірлік операторларға конкурстық іріктеу жүргізу. Коммуналдық қалдықтармен жұмыс істеу жөніндегі өңірлік операторларды конкурстық іріктеу Қазақстан Республикасының Мемлекеттік сатып алу туралы заңнамасына сәйкес конкурстық негізде жүзеге асырылады.

Коммуналдық қалдықтар айналымы саласындағы шекті тарифтерді бекіту.

Коммуналдық қалдықтармен жұмыс істеу саласындағы шекті тарифтерді бекітуді Қазақстан Республикасы Экология, Геология және табиғи ресурстар министрінің 2021 жылғы 14 қыркүйектегі № 377 бұйрығымен бекітілген Қатты тұрмыстық қалдықтарды жинауға, тасымалдауға, сұрыптауға және көмуге халық үшін тарифті есептеу әдістемесіне сәйкес Қаратобе аудандық мәслихаты жүзеге асырады.

Коммуналдық қалдықтармен жұмыс істеу саласындағы реттелетін қызмет түрлерін жүзеге асыратын коммуналдық қалдықтармен жұмыс істеу жөніндегі операторлардың инвестициялық бағдарламаларын бекіту.

Коммуналдық қалдықтармен жұмыс істеу саласындағы реттелетін қызмет түрлерін жүзеге асыратын коммуналдық қалдықтармен жұмыс істеу жөніндегі операторлардың өндірістік бағдарламаларын бекіту.

Қалдықтармен жұмыс істеу саласында (оның ішінде тауарларды пайдаланудан қалған қалдықтармен) өндірістік қуаттарды құру:

қалдықтарды өңдеу саласында;

Қалдықтарды кәдеге жарату саласында;

қалдықтарды орналастыру саласында.

Коммуналдық қалдықтармен жұмыс істеу объектілерін салу және (немесе) реконструкциялау. Бұл іс-шараны коммуналдық қалдықтармен жұмыс істеу жөніндегі операторлар жүзеге асырады.

Коммуналдық қалдықтармен жұмыс істеу объектілерін салу және (немесе) реконструкциялау пайдалану ауданның даму жоспарында көзделген тиісті өндірістік қуаттар тапшы болған жағдайда жүзеге асырылады.

Құрылысқа жоспарланған қалдықтармен жұмыс істеу объектілерінің негізгі сипаттамалары туралы мәліметтер Бағдарламаға 1-қосымшада келтірілген.

Қалдықтармен жұмыс істеу объектілерін реконструкциялауға жоспарланған негізгі сипаттамалары туралы мәліметтер Бағдарламаға 2-қосымшада келтірілген.

Міндеттерді шешу үшін қалдықтарды кәдеге жаратуды ынталандыруға және қалдықтарды көму көлемін қысқартуға бағытталған шаралар кешенін іске асыру жоспарланған:

Қаратобе ауданы аумағында коммуналдық қалдықтарды бөлек жинақтау жүйесін құру.

Коммуналдық қалдықтардың бөлек жинақталуын ұйымдастыру көмілетін коммуналдық қалдықтардың санын қысқартуға және пайдалы фракциялар өндірісіне қайтару көлемін арттыруға мүмкіндік береді.

Ауданның муниципалитеттерінің аумағында тұрғындардан қайталама шикізат қабылдау пункттерін құру.

Құрамында сынап бар қалдықтарды, электрондық және электр жабдығының қалдықтарын жинақтау жүйесін әзірлеу және енгізу.

4-мәселені шешу үшін қалдықтарды рұқсатсыз орналастыру орындарын анықтауға және иесіз қалдықтарды, оның ішінде коммуналдық қалдықтарды орналастыру кезінде қоршаған ортаға зиян келтірудің алдын алуға, осындай зиян келтіру жағдайларын анықтауға және оның салдарын жоюға, өткен экологиялық залалды жоюға бағытталған шаралар кешенін іске асыру жоспарланған:

Қалдықтарды рұқсатсыз орналастырудың жаңадан құрылған орындарын анықтау және жою.

Қалдықтарды орналастыру объектілерінің жай-күйінің мониторингі қалдықтарды орналастыру объектілерінің ағымдағы жай-күйі туралы, оның ішінде:

қалдықтарды орналастыру объектілерінің геометриялық параметрлері;

жинақталған қалдықтардың көлеміне, қалдықтарды көму алаңына;

қалдықтарды орналастыру объектілерінің ішкі құрылымы және полигондардың жекелеген учаскелерінің жай күйі;

қалдықтарды орналастыру объектілерін орналастыру, жобалау, пайдалану және рекультивациялау қағидаларына сәйкес;

қалдықтарды орналастыру объектілері бетінің компоненттік құрамы (қалдықтардың морфологиясы);

аумақты қалпына келтірудің тиімділігі;

қалдықтарды орналастыру объектілеріндегі жағымсыз құбылыстар мен процестердің дамуын болжау (шеткі аумақтағы шөп жамылғысының зақымдануы, аумақтан ағындардың болуы, өздігінен жану, жану, жану).

Коммуналдық қалдықтарды пайдалану аяқталғаннан кейін немесе табиғат қорғау және санитариялық-эпидемиологиялық заңнаманың талаптарына сәйкес келмейтін объектілерді пайдаланудан шығару және рекультивациялау, оның ішінде:

қатты коммуналдық қалдықтарды орналастыру объектілерін рекультивациялау бойынша жобалау-сметалық құжаттаманы әзірлеу.

қатты коммуналдық қалдықтарды пайдалану аяқталғаннан кейін оларды орналастыру объектілерін пайдаланудан шығару және рекультивациялау.

ҚР Экологиялық кодексінің 356-бабына сәйкес полигон (полигон бөлігі) жабылғаннан кейін полигон операторы аумақты рекультивациялауды жүзеге асырады және 1-сыныпты полигондар үшін отыз жыл, 2-сыныпты полигондар үшін жиырма жыл, 3-сыныпты полигондар үшін бес жыл ішінде қоқыс газы мен фильтрат шығарындыларына мониторинг жүргізеді. Бұзылған жерлерді қалпына келтіруге және кейіннен мониторинг жүргізуге арналған қаражат полигонның тарату қорынан түседі.

Табиғат қорғау және санитарлық-эпидемиологиялық заңнаманың талаптарына сәйкес келмейтін коммуналдық қалдықтарды орналастыру орындарын рекультивациялау.

ҚР Жер кодексінің 140-бабына сәйкес жер учаскелерінің меншік иелері мен жер пайдаланушылар бұзылған жерлерді қалпына келтіруге, олардың құнарлылығын және жердің басқа да пайдалы қасиеттерін қалпына келтіруге және оны шаруашылық айналымға уақтылы тартуға бағытталған іс-шараларды жүргізуге міндетті.

Міндеттерді шешу үшін қалдықтармен жұмыс істеу саласындағы инвестициялық жобаларға мемлекеттік қолдау көрсету көзделген:

ҚР қолданыстағы Салық кодексіне сәйкес инвесторларға салықтық жеңілдіктер беру;

инвесторларға Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес қалдықтармен жұмыс істеу объектілерін салу үшін жеңілдетілген негізде жер учаскелерін жалға беру;

Қазақстан Республикасының қолданыстағы заңнамасы шеңберінде ынталандырудың қаржылық шараларын ұсыну.

Сондай-ақ, осы іс-шара шеңберінде қалдықтармен жұмыс істеу объектілерін салу және (немесе) реконструкциялау мақсатында мемлекеттік-жекешелік әріптестік туралы келісімдер, инвестициялық міндеттемелермен жалдау шарты жасасу көзделеді.

6-мәселені шешу үшін қалдықтармен жұмыс істеу саласындағы ақпаратқа қол жеткізуді қамтамасыз етуге бағытталған шаралар кешенін іске асыру жоспарланған:

Қаратөбе ауданының тұрғындары арасында экологиялық акциялар мен іс-шараларды ұйымдастыру және өткізу.

Қалдықтарды басқару жүйесін реформалау туралы азаматтарды үнемі хабардар етуді ұйымдастыру.

Республикалық және өңірлік бұқаралық ақпарат құралдарындағы материалдардың мониторингі мен талдауы. Іс-шараны қоғамдық пікірді зерделеу және қалдықтармен

жұмыс істеу саласындағы мемлекеттік саясатты іске асыру кезінде туындайтын тәуекелдерді нивелирлеу мақсатында өткізу жоспарлануда.

Бағдарламаның орындалу мерзімдері, жауапты орындаушылар және қаржыландыру көздері бар іс-шаралар жоспары:

Бағдарламаның іс-шаралар жоспары

т/б	Бағдарлама әрекеттерінің атауы	Іске асыру мерзімі	Қаржыландыру көзі	Жауапты орындаушы
1	2	3	4	5
1-тапсырма. Қалдықтарды, оның ішінде коммуналдық қалдықтарды басқару саласында тиімді басқару тетіктерін құру				
11.1.	Қалдықтарды, соның ішінде коммуналдық қалдықтарды басқарудың ағымдағы механизміне шолу	2024-2028 жж.	Ағымдағы қызметті қолдауға арналған қаражат шегінде	"Қаратобе ауданының тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық, жолаушылар көлігі, автомобиль жолдары" мемлекеттік мекемесі
11.2.	Қалдықтарды басқару саласын реттеуге бағытталған нормативтік құқықтық актілерді әзірлеу және қабылдау	2024-2028 жж.	Ағымдағы қызметті қолдауға арналған қаражат шегінде	"Қаратобе ауданының тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық, жолаушылар көлігі, автомобиль жолдары" мемлекеттік мекемесі
11.3.	Коммуналдық қалдықтарды басқару бойынша аймақтық операторды таңдау бойынша конкурстық іріктеу өткізу	2024-2028 жж.	Ағымдағы қызметті қолдауға арналған қаражат шегінде	Қаратобе
11.4.	Коммуналдық қалдықтармен жұмыс істеу саласындағы шекті тарифтерді бекіту	2024-2028 жж.	Ағымдағы қызметті қолдауға арналған қаражат шегінде	"Қаратобе ауданының тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық, жолаушылар көлігі, автомобиль жолдары"

				мемлекеттік мекемесі
1.5.	Коммуналдық қалдықтармен жұмыс істеу саласындағы реттелетін қызметті жүзеге асыратын коммуналдық қалдықтарды басқару операторларының инвестициялық бағдарламаларын бекіту	2024-2028 жж.	Ағымдағы қызметті қолдауға арналған қаражат шегінде	"Қаратобе ауданының тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық, жолаушылар көлігі, автомобиль жолдары" мемлекеттік мекемесі
11.6.	Тұрмыстық қатты қалдықтарды басқару саласындағы қызметтің реттелетін түрлерін жүзеге асыратын ҚТҚ басқару жөніндегі операторлардың өндірістік бағдарламаларын бекіту	2024-2028 жж.	Ағымдағы қызметті қолдауға арналған қаражат шегінде	"Қаратобе ауданының тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық, жолаушылар көлігі, автомобиль жолдары" мемлекеттік мекемесі
2-тапсырма. Қалдықтарды экологиялық қауіпсіздендеу, қайта өңдеу және кәдеге жарату инфрақұрылымын құру және дамыту				
2.1.1	Қаратобе ауылында қатты тұрмыстық алдықтар полигонының құрылысы	2027 ж.	Республикалық, облыстық және қалалық бюджеттер	"Қаратобе ауданының тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық, жолаушылар көлігі, автомобиль жолдары" мемлекеттік мекемесі
3-тапсырма. Қалдықтарды өңдеу және кәдеге жарату көлемін ұлғайту				
				"Қаратобе ауданының тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық, жолаушылар

3.1	Ауданда қалдықтарды бөлек жинақтау жүйесін құру	2024-2028 жж.	Ағымдағы қызметті қолдауға арналған қаражат шегінде	көлігі, автомобиль жолдары" мемлекеттік мекемесі, қалдықтарды басқару операторы
3.2	Ауданда халықтан қайталама шикізатты қабылдау пункттерін құру	2024-2028 жж.	Ағымдағы қызметті қолдауға арналған қаражат шегінде	"Қаратобе ауданының тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық, жолаушылар көлігі, автомобиль жолдары" мемлекеттік мекемесі, қалдықтарды басқару операторы
3.3	Құрамында сынап бар қалдықтарды, электрондық және электр жабдықтарының қалдықтарын жинау және жинақтау жүйесін әзірлеу және енгізу	2024-2028 жж.	Бюджеттен тыс көздер	"Қаратобе ауданының тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық, жолаушылар көлігі, автомобиль жолдары" мемлекеттік мекемесі, қалдықтарды басқару операторы
4-тапсырма. Қалдықтарды сақтау және көму кезінде экологиялық қауіпсіздікті қамтамасыз ету және қалдықтарды орналастыру объектілері орналасқан аумақтарды пайдалану аяқталғаннан кейін немесе экологиялық және санитарлық-эпидемиологиялық заңнаманың талаптарына сәйкес келмейтін аумақтарды экологиялық қалпына келтіру жұмыстарын жүргізу				
4.1	Рұқсат етілмеген қалдықтарды орналастырудың жаңадан пайда болған орындарын анықтау және жою	2024-2028 жж.	Ағымдағы қызметті қолдауға арналған қаражат шегінде	"Қаратобе ауданының тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық, жолаушылар көлігі, автомобиль жолдары" мемлекеттік мекемесі, қалдықтарды басқару

				операторы, ЖАО
4.2	Қалдықтарды орналастыру орындарының жағдайын бақылау. Қалдықтарды кәдеге жарату объектілерінің ағымдағы жағдайы туралы сенімді ақпаратты жедел алу	2024-2028 жж.	Ағымдағы қызметті қолдауға арналған қаражат шегінде	"Қаратобе ауданының тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық, жолаушылар көлігі, автомобиль жолдары" мемлекеттік мекемесі, қалдықтарды басқару операторы, ЖАО
4.3	Экологиялық және санитарлық-эпидемиологиялық заңнама талаптарына сәйкес келмейтін қатты тұрмыстық қалдықтарды орналастыру орындарын пайдаланудан шығару және рекультивациялау	2024-2028 жж.	Бюджеттен тыс көздер	Осы объектілер анықталған жер учаскелерінің меншік иелері
4.4	ҚТҚ жол қорын құру	2024-2028 жж.	Ликвидационный фонд	Қалдықтарды орналастыру объектілерінің иелері, сондай-ақ осы қалдықтарды орналастыру объектілерінің меншігінде немесе пайдаланатын тұлғалар
5-тапсырма. Өңдеу, қайта өңдеу және қалдықтарды кәдеге жарату үшін салаға инвесторларды тарту үшін жағдай жасау				
5.1	Жеңілдетілген тәртіппен жалға жер учаскесін алу құқығын беру мақсатында	2024-2028 жж.	Ағымдағы қызметті қолдауға	"Қаратобе ауданының тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық, жолаушылар

	қалдықтарды басқару саласындағы инвестициялық жобаларды арау		арналған қаражат шегінде	көлігі, автомобиль жолдары" мемлекеттік мекемесі
5.2	Б а с ы м инвестициялық жобаларды іске асыратын инвестициялық жобаларды қарау	2024-2028 жж.	Ағымдағы қызметті қолдауға арналған қаражат шегінде	"Қаратобе ауданының тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық, жолаушылар көлігі, автомобиль жолдары" мемлекеттік мекемесі
5.3	Қалдықтар басқару жүйесі объектілерін салу және (немесе) реконструкциялау мақсатында инвестициялық міндеттемелер мен мемлекеттік-жекешелі әріптестік шарттарын жасасу мүмкіндігін қарау	2024-2028 жж.	Ағымдағы қызметті қолдауға арналған қаражат шегінде	Қаратобе ауданының әкімдігі
6-тапсырма. Қалдықтарды басқару саласында халықтың экологиялық мәдениетін қалыптастыру				
6.1	Халық арасында экологиялық науқандар мен іс-шараларды ұйымдастыру және өткізу	2024-2028 жж.	Ағымдағы қызметті қолдауға арналған қаражат шегінде	Қаратобе ауданының әкімдігі, "Қаратобе ауданының тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық, жолаушылар көлігі, автомобиль жолдары" мемлекеттік мекемесі, қалдықтарды басқару операторы
				Қаратобе ауданының әкімдігі, "

6.2	Қалдықтарды басқару жүйесін реформалау туралы азаматтардың үнемі хабардар етуді ұйымдастыру (қаттытұрмыстық қалдықтарды бөлшек жинауды енгізу және т.б.)	2024-2028 жж.	Ағымдағы қызметті қолдауға арналған қаражат шегінде	Қаратобе ауданының тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық, жолаушылар көлігі, автомобиль жолдары" мемлекеттік мекемесі, қалдықтарды басқару операторы
6.3	Республикалық және өңірлік БАҚ-тағы материалдардың (қалдықтарды басқару мәселелері бойынша мақалалар, ескертулер, жарияланымдар, бейнероликтер) мониторингі және талдауы	2024-2028 жж.	Ағымдағы қызметті қолдауға арналған қаражат шегінде	Қаратобе ауданының әкімдігі, Қаратобе ауданының тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық, жолаушылар көлігі, автомобиль жолдары" мемлекеттік мекемесі, қалдықтарды басқару операторы

8. ХАЛЫҚПЕН ӨЗАРА ІС-ҚИМЫЛ ЖӘНЕ КОММУНИКАЦИЯ ШАРАЛАРЫ

ҚТҚ-мен жұмыс істеу жүйесінің тұрақты жұмысы үшін халықтың төлем қабілеттілігіне және осы сектордың жеке инвесторлар үшін тартымдылығын қамтамасыз етуге бір мезгілде сәйкес келетін тариф белгілеу саясатын құру қажет.

ҚТҚ басқару саласында тұрақты қаржы жүйесін қалыптастыру жөніндегі жұмыс ҚТҚ жинау, әкету, сұрыптау, кәдеге жарату, қайта өңдеу және көму бойынша көрсетілетін қызметтерге арналған шығындардың толық өтелуін қамтамасыз етуге бағытталуы тиіс. Жүйенің жұмыс істеуі мыналардың есебінен жүзеге асырылатын болады:

1) Қалдықтарды жинау, қайта өңдеу және көму тарифтері. ТКШ бөлімі мен аудан мәслихаты қалдықтарды жинауға, қайта өңдеуге және көмуге жұмсалған шығындарды негізге ала отырып, бірақ халық үшін қалдықтармен жұмыс істеу жөніндегі қызметтердің қолжетімділік шегінен аспайтын тарифтерді белгілейтін болады. Қабылданған халықаралық практикаға сәйкес халық үшін қалдықтармен жұмыс істеу жөніндегі қызметтің қолжетімділік шегі орташа табыстың 1% - на тең. Тарифтер жыл

сайын халық табысының өсуіне пропорционалды түрде көтерілетін болады. Заңды тұлғалар үшін тарифтер шығындарды толық өтеу және қосымша пайда алу ескеріле отырып айқындалатын болады;

2) өндірілетін өнімді (қайталама шикізат, электр энергиясы, биогаз, компост) сатудан түсетін кірістер;

3) тұтыну қасиеттері жоғалғаннан кейін қоршаған ортаға теріс әсер ететін ыдыстар мен тауарларды өндірушілер мен импорттаушылардың қаражаты есебінен жүзеге асырылады.

Халықтан тарифтерді жинау үшін біріктірілген есеп айырысу орталығын енгізу қажет.

ҚТҚ секторын экономикалық ынталандыру тетіктерін енгізу полигондардан қалдықтарды шығару, қалдықтарды бөлек жинау, сұрыптау/қайта өңдеу және кәдеге жарату буынын дамыту сияқты мәселелерді шешумен тікелей байланысты.

Жұртшылықты бөлек алым жүйесін дамытуға тарту үшін халықты бөлек алым үшін көтермелеу құралдарын енгізу, сараланған тарифтерді енгізу қажет. Қалың жұртшылықты ақпараттандыру ҚТҚ басқаруда маңызды рөл атқарады. Ақпараттандыру ҚТҚ басқару жүйесін жоспарлауға ең ерте кезеңде енгізілетін болады.

Қысқа мерзімді перспективада ҚТҚ басқарудың тиімді жүйесінің болуының маңыздылығы жөніндегі міндеттерге басты назар аударылатын болады:

қалдықтарды дұрыс пайдаланбаудың теріс әсерін талқылау;

қалдықтармен жұмыс істеу саласында табысты практикалық тәжірибені дәріптеу;

аудандағы қалдықтармен жұмыс істеу жүйесінің танылуы (қоқыс контейнерлеріндегі/урналардағы және қалдықтарды жинау машиналарындағы логотиптің суреті);

бағдарламаның міндеттеріне қол жеткізу үшін қоғамның және жүйенің басқа қатысушыларының міндеттерін анықтау;

қайталама материалдық ресурстарды бөлек жинау мен пайдаланудың артықшылықтарын көрсету;

қалдықтармен жұмыс істеу жүйесіндегі өзгерістер туралы және осындай өзгерістердің мақсаттары туралы халықты уақтылы хабардар ету;

қалдықтармен жұмыс істеудің тиімді жұмыс істейтін жүйесіне қажетті инвестициялар туралы хабардарлықты арттыру.

Мүдделі жұртшылықтың негізгі топтарына басымдық беріледі:

халық (жұмыс істейтін және жұмыс істемейтін (үй шаруасындағы әйелдер, зейнеткерлер, балалар, жұмыссыздар);

мұғалімдер, еріктілер, белсенді топтар және мемлекеттік емес ұйымдар.

Жұртшылықты ақпараттандыру жөніндегі іс шаралар қалдықтармен жұмыс істеу бойынша халықпен ақпараттық жұмыс жоспарында көзделетін болады және мыналарды қамтитын болады:

жергілікті газеттердегі басылымдар;

мектептерде, жалпы жұртшылық арасында тарату үшін материалдық ресурстарды қайталама пайдалану туралы ақпараттық материалдар;

жасыл қалдықтарды үйде компосттау туралы брошюралар;

оқушылар мен студенттер үшін полигондарға таныстыру сапарларын ұйымдастыру;

оқушылар арасында қалдықтар тақырыбына суреттер, фотосуреттер конкурстары;

оқушыларға, студенттерге және мемлекеттік емес ұйымдарға арналған "Мен тұратын жерде қалдықтар" тақырыбында интерактивті семинарлар өткізу.

ҚТҚ-ны бөлек жинаудың ауқымды схемаларын табысты іске асырудың маңызды элементі халықты тарту және оларға қатысу болып табылады.

Бөлек жинаудың өміршеңдігінің негізгі мәселесі-оның тұрғындарын бастапқы кезеңде қолдау. Эксперимент нәтижелері көрсеткендей, азаматтардың 25% - ы арнайы контейнерлер орнатылғаннан кейін ҚТҚ сұрыптауға қатысуға дайын. Әрине, оларды орнатумен қатар, плакаттарды, баннерлерді ілу немесе парақшаларды тарату сияқты ең аз ақпаратпен қамтамасыз ету қажет. Ережеге сүйене отырып, ақпараттық-түсіндіру жұмыстары, ең алдымен, қоқыс таситын көліктердің тазалаушылары мен жүргізушілері арасында жүргізіліп, экономикалық қызығушылықпен қамтамасыз етілуі керек. Бөлек алымға көшу туралы ақпарат барлық кезеңдерде азаматтар үшін қолжетімді болуы тиіс. Бөлек алым бүкіл қалаға тараған сайын, бұқаралық ақпарат құралдары мен сыртқы жарнамалар арқылы кең ауқымды жарнамалық акцияларға көшу қажет. Жыл сайын жарнамалық шараларға қаражат бөлінуі керек. Сондай-ақ, тиісті әкімшіліктерді әлеуметтік жарнама квоталарын пайдалануға болады. Статистика деректеріне сәйкес 06.10.2023 жыл. Қаратобе ауданының аумағында 12 509 адам тұрады, халық негізгі жеке секторда тұрады, ал бірінші кезекте контейнерлер (парақшалар, плакаттар, баннерлер) орнатылған жерлерде жергілікті ақпарат жеткілікті.

8.ҚТҚ ҚАБЫЛДАУ ПОЛИГОНЫН СЕНІМГЕРЛІККЕ БЕРУ ЖОСПАРЫНЫҢ СИПАТТАМАСЫ

ӨНДІРІШ АЛУ ҚҰҚЫҒЫНСЫЗ БАСҚАРУ

1	Объектіні сенімгерлік басқаруға берудің орындылығын негіздеу	<ul style="list-style-type: none"> - мемлекеттік органды өзіне тән емес функцияларды орындаудан босатады; - инженерлік коммуникацияларды ұстауға және оларға қызмет көрсетуге арналған персоналды, арнайы техниканы және жылжымайтын мүлікті ұстауға арналған мемлекеттік органның шығыстарын қысқартады; - мүлікке меншік құқығын сақтайды.
---	--	---

		- аудан тұрғындарын сапалы қызметтер мен уақтылы қамтамасыз ету-Полигон қызметтері
2	Объектіні кейіннен сатыпалу құқығымен немесе құқығынсыз сенімгерлік басқаруға беру шарттарын және тендерге қатысушыларға қойылатын талаптарды белгілеу жөніндегі ұсыныстар;	Келесі іс-шараларды ұйымдастыру - Резервтік аумақпен бөлінген алаңда ҚТҚ ның көмілген полигондарын және түбін сүзгіге қарсы жабатын құрылғысы бар көң қоймасын, периметрі бойынша жер білігін және біліктің сыртқы жағынан су бұру (таулы) арығын орнату; БӨП бар Әкімшілік – шаруашылық аймағын, тұрмыстық ғимаратты, қойманы, дезинфекциялайтын ваннаны жайластыру; дәретхана, өртке қарсы резервуарды монтаждау, ҚНжЕ сәйкес электр жарығымен
3	Объектіні сенімгерлік басқарудан жоспарланатын кірістер мен шығыстарды есептеу	Объектіні сенімгерлік басқарудан жоспарланатын кірістер мен шығыстардың есептері;, есептеулер аудандық мәслихаттың шешімімен бекітілген қолданыстағы тарифтерге сәйкес жүргізілді. Есептеулер қосымшада берілген.
4	Сыйақының шекті мөлшерін белгілеу жөніндегі ұсыныстар (құрылтайшының сенімгерлік басқарудан түскен таза табысына пайыздық қатынаста);	Объектіні кейіннен сатып алу құқығынсыз сенімгерлік басқаруға беру кезінде 10 % дана пайыз сыйақының шекті мөлшерін (құрылтайшының сенімгерлік басқарудан түскен таза табысына пайыздық қатынаста) белгілейді. Қажет болған жағдайда объектіген инвестиция салу.
		Объектіні (полигонды) кепілге бермей, сенімгерлік басқарушының меншікті немесе қарыз қаражатын тарту. Сенімгерлікпен басқарушының Қаракемер ауылы қатты тұрмыстық қалдықтар полигонын кепілге беруге құқығы жоқ. ҚР Ұлттық экономика министрінің 2021.12.24 № 107 бұйрығына сәйкес 3-2. Сенімгерлікпен басқарушының мүлікті сенімгерлікпен басқару кезінде жүргізген қажетті шығыстарын өтеу жүзеге асырылады:

5	<p>осы Қағидалардың 3-2-тармағына сәйкес сенімгерлікпен басқаруды жүзеге асыру кезінде сенімгерлікпен басқарушының қажетті шығыстарын өтеу көзін белгілеу жөніндегі ұсыныстар.</p>	<p>1) кейіннен сатып алу құқығынсыз сенімгерлік басқаруға берілген объектілер бойынша, сенімгерлік мүлікті пайдаланудан түскен кірістер есебінен немесе тиісті бюджеттік бағдарлама әкімшісінің Ағымдағы бюджеттік бағдарламасы бойынша бюджетке көзделген қаражат есебінен жүзеге асырылады.</p> <p>Объектіні кейіннен сатып алу құқығынсыз сенімгерлік басқаруға беру кезінде сенімгерлік басқарушының мүлікті сенімгерлік басқару кезінде жүргізген қажетті шығыстарын бюджет қаражаты есебінен өтеуді бюджеттік бағдарламалардың тиісті әкімшілері ҚР бюджет заңнамасында белгіленген тәртіппен жүзеге асырады.</p> <p>Алайда, бұл бюджеттік бағдарламалардың әкімшісі сенімгерлікпен басқарушының шығындарын өтеуге міндетті дегенді білдірмейді, егер тиісті бюджеттік бағдарлама әкімшісінің Ағымдағы бюджеттік бағдарламасы бойынша бюджетке көзделген болсағана өтеуге болады.</p>
6		<p>75-бап. Мемлекеттік мүлік туралы Мемлекеттік мүлікті сенімгерлік басқару шарты Қазақстан Республикасының 2011 жылғы 1 наурыздағы № 413-IV 8 Заңы.</p> <p>Сенімгерлікпен басқарушының Қазақстан Республикасының бюджет заңнамасында және мемлекеттік мүлікті сенімгерлікпен басқару шартында белгіленген тәртіппен мемлекеттік мүлікті сенімгерлікпен басқару кезінде өзі жүргізген қажетті шығыстарды өтеуге құқығы бар.</p>

Тендерге қатысушыларға қойылатын талаптар:

1. Объект сенімгерлік басқаруға Қазақстан Республикасының заңнамасында және сенімгерлік басқару шартында көзделген тәртіппен және шарттарда сенімгерлік басқарушыға беріледі.

2. Сенімгерлік басқарушы Объектіні иеліктен шығару және оны кепілге беру құқығынсыз сенімгерлік басқаруды жүзеге асырады.

3. Сенімгерлікпен басқарушының 2-қосымшаға сәйкес көктемгі-жазғы кезеңде қызмет көрсету, күтіп-ұстау (тәулік бойы, жыл бойы) жүргізу және ағымдағы жөндеулерді орындау үшін мамандандырылған техникасы болуыт иіс. (Полигонында ҚТҚ қабылдау және рекультивациялау жоспарына сәйкес, ҚНЖЕ 1.04.-15-2013);

4. Сенімгерлікпен басқарушының №1 қосымшаға (шығыстар бюджеті)орындалатын жұмыс түріне сәйкес біліктілігі мен аттестаттауы бар инженерлік – техникалық қызметкерлер мен жұмыскер штаты болуытиіс.

Объектіні сенімгерлік басқаруға беру туралы конкурс өткізілді деп танылған жағдайда, конкурс жеңімпазына қойылатын талаптар

1. қолданыстағы заңнамаға сәйкес Қаратөбе облысы бойынша табиғи монополияларды реттеу, бәсекелестікті және тұтынушылардың құқықтарын қорғау Комитетінің департаментінде ұсынылатын коммуналдық қызметтер-полигон қызметтеріне тарифтерді келісу бойынша жұмыстар жүргізу.

2. Тендерге немесе жабық тендерге қатысу үшін кепілдік жарнаны қамтамасыз ету объектіні сенімгерлік басқаруға берген жағдайда әрбір объект үшін жеке белгіленеді:

2.1. кейіннен сатып алу құқығымен оның бастапқы бағасының он бес пайызы мөлшерінде кепілдік жарнаны қамтамасыз етуге

2.2. кейіннен сатып алу құқығынсыз оның баланстық құнының үшпайызы мөлшерінде 2 936 005,86 теңге (97 866 861,93 теңгенің 3%) кепілдік жарнаны қамтамасыз етуге.

Мемлекеттік мүлікті сенімгерлік басқаруға беру қағидаларын және мемлекеттік мүлікті сенімгерлік басқарудың үлгілік шартын бекіту туралы

Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрінің 2015 жылғы 16 қаңтардағы № 1№бұйрығы негізінде

3.Сенімгерлік басқарушы сенімгерлік басқару объектісін, сондай-ақ объектіге іргелес аумақты қолданыстағы санитариялық-гигиеналық нормаларға сәйкес ұстауға, дезинфекциялауды жәнеде ратизациялауды қамтамасызетуге;

4. Сенімгерлік басқарушы сенімгерлік басқару объектісін, сондай-ақ объектіге іргелес аумақты қолданыстағы санитариялық-гигиеналық нормаларға сәйкес ұстауға, дезинфекциялауды және дератизациялауды қамтамасыз етуге;

5. Сенімгерлікпен басқарушы сенімгерлікпен басқару кезінде объектінің мүлкін Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген тәртіппен есепке алуды және сақтауды қамтамасыз етуге міндетті, ол бүлінген немесе жойылған жағдайда баламалы мүлікпен ауыстыруға міндетті;

6. Сенімгерлік басқарушы объектіге немесе онда орналасқан инженерлік және коммуникациялық желілерге зақым келтіруі мүмкініс-әрекеттерге жол беруге және қажет болған жағдайда оларға пайдаланушы ұйымдардың қол жеткізуін қамтамасыз етуге құқылы;

7. Сенімгерлік басқарушы өртке қарсы қауіпсіздік және қоршаған ортаны қорғау ережелерін қатаң сақтауды қамтамасыз етуі тиіс;

8. Сенімгерлік басқарушы нормативтік актілерге сәйкес сенімгерлік басқару объектісі бойынша барлық шарттық міндеттемелердің орындалуын қамтамасыз етуге міндетті;

9. Сенімгерлік басқарушы жеткізушілермен тікелей коммуналдық және өзге де қызметтерге шарт жасасуға міндетті; сенімгерлік басқаруға берілген объектілермен оның сенімгерлік басқарушы ретінде әрекеттетуінің көрсете отырып, өз атынан мәмілелер жасауға міндетті.

10. ҚАЖЕТТІ РЕСУРСТАР

Бағдарлама республикалық, облыстық бюджет, қалалық бюджет және бюджеттен тыс көздер есебінен қаржыландырылады.

Бағдарлама республикалық және (немесе) облыстық бюджетте бекітілген оның іс-шараларын іске асыруға көзделген нысаналы даму трансферттерінің сомалары шегінде республикалық және облыстық бюджет қаражатынан қаржыландырылады.

Бағдарламаның іс-шараларын қоса қаржыландыруға бағытталатын жергілікті бюджеттердің қаражаты қаланың жергілікті өзін-өзі басқару органдарының нормативтік құқықтық актілерімен айқындалады.

Бағдарламаны іске асыру барысында қаржыландыру көлемі облыстық және қалалық бюджеттердің нақты мүмкіндіктерін ескере отырып, жыл сайын нақтылануға жатады.

Бағдарлама іс-шараларын іске асыруға бағытталатын облыстық бюджет қаражатының бас басқарушысы "Қаратөбе ауданының тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық, жолаушылар көлігі, автомобиль жолдары және тұрғын үй инспекциялары бөлімі"ММ болып табылады.

2024-2030 жылдарға арналған бағдарламаның іс-шараларын іске асыру бойынша қаржыландырудың нақты көлемдері тиісті жылдың жергілікті бюджетін жасау кезінде, оның ішінде "қатты тұрмыстық қалдықтарды басқару жүйесін жаңғырту жобаларына инвестицияларды негіздеу"Қазақстан Республикасы Экология министрлігінің 040 бюджеттік бағдарламасы шеңберінде әзірленген ҚТҚ секторын жаңғырту инвестицияларын негіздеу жөніндегі жобаларды іске асыру шеңберінде нақты есептерді негізге ала отырып айқындалатын болады;

Сондай-ақ мемлекеттік-жекешелік әріптестік шарттарында, сондай-ақ халықаралық қаржы институттарының қаражаты есебінен жобаларды іске асыру кезінде инвесторлардың ақшалай қаражаты тартылатын болады.

ҚТҚ қабылдау полигонын бағдарламаларды сатып алу құқығынсыз сенімгерлік басқаруға беру кезінде ішінара сенімгерлік басқарушының есебінен қаржыландырылатын болады.

© 2012. Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінің «Қазақстан Республикасының Заңнама және құқықтық ақпарат институты» ШЖҚ РМК